

OPETTAJIEN KOKEMUKSIA MUUTTUNEEN
LIIKUNTA- JA HARRASTUSKULTTUURIN VAIKU-
TUKSISTA KOULUN LIKUNTATUNTEIHIN

Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden pro gradu –tutkielma
JUSSI JOKELA
PERTTU NYMAN
Marraskuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO, Kasvatustieteiden yksikkö

Jokela, Jussi & Nyman, Perttu: Opettajien kokemuksia muuttuneen liikunta- ja harrastuskulttuurin vaikutuksista koulun liikuntatunteihin

Pro gradu -tutkielma, 76 sivua, 1 liitesivu

Marraskuu 2015

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella opettajien käsityksiä siitä, miten muuttunut liikunta- ja harrastuskulttuuri näkyy koulun liikuntatunnilla. Tutkimus oli laadullinen ja se toteutettiin teemahaastatteluilla. Tutkimusaineisto koostui viidestä teemahaastattelusta, joihin haastateltavat valittiin työuriensa eri vaiheista. Henkilöhaastattelujen kautta oli tavoitteena saada tarkempaa informaatiota opettajien kokemuksista liikunta- ja harrastuskulttuurin muutosten vaikutuksesta koululiikuntaan, sekä koulun kyvystä reagoida yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin.

Tutkimuksen teoria muodostui Suomen liikuntakulttuurin historiasta, liikunnan opettajien pääsykokeiden ja opetussuunnitelman kehityksestä sekä koulun perustehtävän tarkastelusta. Teoriassa paneuduttiin liikuntakulttuurin muutokseen sekä käytiin läpi syitä koulun muuttumattomuuteen.

Tässä tutkimuksessa oli lähtökohtana se, että liikuntakulttuuri on muuttunut voimakkaasti etenkin parin viime vuosikymmenen aikana. Koska ennakko-oletuksenamme oli myös se, ettei koululiikunta ole muuttunut yhtä radikaalisti, halusimme tarkastella näkykö tämä yhteiskunnassa tapahtunut muutos koulun liikuntatunneilla.

Tutkimuksen tulokset toivat esille sen, että opettajat osoittivat halukkuutta liikunnanopetuksen uudistamiseen, mutta koulun resurssit tulivat usein esteeksi. Riippumatta opettajien työuran kestosta vastaukset olivat yllättävänkin samankaltaisia. Jokaisen mielestä oli selvää, että liikuntakulttuuri on muuttunut ja näkyy koulun liikuntatunnilla muun muassa heikentyneenä lihas- ja kestävyyskuntona.

Avainsanat: koululiikunta, liikuntakulttuuri, harrastuskulttuuri, koulukulttuuri, liikunnanopetus, opetussuunnitelma

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	SUOMEN LIIKUNTAKULTTUURIN HISTORIA.....	3
2.1	1900-luvun alku: arjen hyötyliikuntaa ja sporttia.....	3
2.2	1950-luku: kuntourheilu nostaa päätään.....	5
2.3	1960 - 1970-luku: maalta kaupunkeihin.....	6
2.4	1980-luku: liikuntalaki ja sählysukupolvi	7
2.5	1990-luku: liikunnan kaupallistuminen ja lama	9
2.6	2000-luku: lajikirjon räjähdys ja nuorison passivoituminen	11
2.7	Suomen liikuntasukupolvet	16
3	KOULULIIKUNTA JA OPETUSSUUNNITELMA.....	18
3.1	Koululiikunta opettajien kokemana.....	22
3.2	Koululiikunnassa opetettavat liikuntamuodot ja niiden mieluisuus oppilaiden kokemana.....	25
3.3	Liikunnanopettajien koulutuksen muutospainet	27
3.4	Liikuntapedagogisen koulutuksen opiskelijavalinta 2000-luvulla	29
3.5	Valintakokeet - opiskelua vai ammattia varten	31
4	MONITASOINEN KOULU JA MUUTOKSEN VAIKEUS	35
4.1	Koulun perustehtävä.....	35
4.2	Tutkimustiedon, muutospuheen ja koulutyön vieraantuminen toisistaan	36
4.3	Liiallinen kiire muutosten esteenä.....	41
5	TUTKIMUSPROSESSI	45
5.1	Tutkimuksen metodologia	45
5.2	Aineiston keruu teemahaastatteluilla.....	46
5.3	Kohderyhmän valinta	48
5.4	Teemoittelu tutkimuksen analyysimenetelmänä	50
5.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	51
6	TUTKIMUKSEN TULOSTEN TARKASTELU	53
6.1	Teema 1: Opetusmuistot.....	53
6.2	Teema 2: Liikuntakulttuuri.....	56
6.3	Teema 3: Opetussuunnitelma	63
7	TULOKSET JA POHDINTA.....	66
	LÄHTEET	72
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Suomalainen liikunta- ja harrastuskulttuuri on ollut muutoksen pyörteissä viimeisen vuosisadan aikana. Maatalousyhteiskunnasta siirtyminen kaupungistuneisiin väestökeskittymiin on muovannut perinteisten liikuntamuotojen ja hyötyliikunnan kentälle tilaa yhä kasvavalle lajikirjolle sekä uudenlaisen vapaa-ajankulttuurin esiinnousulle. Samalla kun yhteiskunnassa on ollut nähtävissä liikunnan saralla suuria muutoksia, on myös koulun täytynyt reagoida tähän suuntaukseen. Oppilaiden oma kokemusmaailma ei välttämättä enää vastaakaan koulun asettamia perinteisiä malleja.

Koulu on hyvin pitkään nojannut tuttujen traditioiden varaan ja Säntin (2008) mukaan koulua on usein syytettykin liiallisesta muutoshaluttomuudesta, vaikka sen tulisi vastata ympäröivän yhteiskunnan tarpeita ja odotuksia. Samalla tavalla työskentely luokahuoneissa säilyy useimmiten samankaltaisena vuodesta toiseen ja usein uudet innovaatiot jäävätkin vain väliaikaisiksi projekteiksi ja kokeiluiksi.

Vuonna 2016 voimaan astuva uusi opetussuunnitelma tulee asettamaan liikunnanopettajille uudenlaisia haasteita koulun liikunnanopetuksen toteuttamiseen. Perinteiset lajimaininnat on poistettu opetustavoitteista kokonaan ja tilalle on otettu tavoitteita motorisen kehittymisen, sosiaalisuuden sekä liikunnan ilon löytämisen aihealueilta.

Tämä tutkimus pyrki löytämään lisää näkökulmia siihen, miten koulu reagoi yhteiskunnan liikunta- ja harrastuskulttuurin murrosvaiheessa, ja kuinka opettajat kokevat vaikutusmahdollisuutensa sekä oman muutoshalukkuutensa opetuksen uusimiseen. Tutkimuksemme lähtökohdat nojasivat pitkälti alkuvaiheessa laajaan teoriapohjaan aiheesta, mutta syvempi tarkastelu aiheesta toteutettiin laadullisena tutkimuksena viiden peruskoulun liikunnanopettajan teemahaastatteluilla. Saadaksemme vastauksen kysymykseen siitä, miten muuttunut liikunta- ja harrastuskulttuuri näkyy koulun liikuntatunneilla, toteutimme haastattelut puolistrukturoituna kolmen pääteeman teemahaastatteluna. Kysymysteemat käsitte-

livät haastateltavien omia opetusmuistoja, liikuntakulttuurin muutosta niin yhteiskunnassa, kuin koulussa, sekä tulevaan opetussuunnitelmaan kohdistuvia odotuksia.

Tutkimuksen tulosten valossa voidaan nähdä kuinka ympäröivän yhteiskunnan muutoksista huolimatta koulun liikunnanopetus jatkaa edelleen hyvin perinteisillä opetusohjelmilla. Opettajat kokevat liikunnan lajiopetuksen monipuolistamisen esteeksi koulun vähäiset resurssit sekä pienet tuntimäärät. Yhtälailla esiin nousi uusien lajien harrastusmahdollisuuksien kaupunkikohtaisuus. Huolestuneisuutta lisäsi myös oppilasaineksen kestävyys- ja lihaskunnon heikentyminen nuorten fyysisen aktiivisuuden vähentyessä, sekä omat vähäiset vaikutusmahdollisuudet tuntimäärien puolesta. Opetussuunnitelma herättää tunteita ja kysymyksiä varsinkin arvioinnin osalta, joka muuttuessaan kieltää erinäisten kuntotestien käyttämisen osana arvosanan kriteerejä.

Itsessään haastatellut liikunnanopettajat antavat kuvan opettajakunnasta muutoshaluisena ja motivoituneena opettajuutensa haastamiseen. Realiteetit muovaavat kuitenkin opettajan työskentelytapoja ja asettavat haasteita oman opetusfilosofian toteuttamiselle. Kokonaiskuva onkin hyvin moniulotteinen niin ongelmien kuin ratkaisuyrityksineen. Yhtä oikeaa vastausta yhteiskunnan, koulun, opettajien tai oppilaidenkaan odotusten täyttämiseksi ei löydy, vaan asiaa täytyy tarkastella kriittisesti jokaisella osa-alueella.

2 SUOMEN LIIKUNTAKULTTUURIN HISTORIA

2.1 1900-luvun alku: arjen hyötyliikuntaa ja sporttia

Perehtyessä Suomen liikunta- ja harrastuskulttuuriin, herää monilla ajatuksia siitä, miten liikuntakulttuuri on muuttunut vuosien varrella. Käsitlemme alussa asiaa termillä liikuntakulttuuri, johon kuitenkin sisältyy myös harrastuskulttuuri. Puhutaan, miten ennen kaikki oli paremmin ja ihmiset paremmassa kunnossa. Tämän päivän nuorison noustessa keskusteluihin tulee esille teknologian kehitys ja se, miten nykynuoriso ainoastaan pelaa pelikonsoleilla eikä enää jaksaa liikkua. Perehdymme nyt siihen miten Suomen liikuntakulttuuri on 1900-luvun alusta lähtien muuttunut ja mukautunut ajan kehityksen mukana.

Verrattaessa Suomen tämän hetkistä liikuntakulttuuria siihen, millainen se oli esimerkiksi 1900-luvun alussa, on selvää että se on muuttunut täysin. Tuolloin liikunta oli monelta osin erilaista kuin tänä päivänä. Liikunta koostui pääosin maanviljelystä ja muunlaisesta elinkeinoliikunnasta, joka tuli luonnollisesti työn kautta. Tuon ajan tärkeimpiä liikuntatapahtumia olivat muun muassa kylien kesäjuhlat, joihin liittyi myös monenlainen kilpailutoiminta eri lajeissa. (Zacheus 2008, 63.)

1900-luvun alkupuolella ei Suomella ollut juurikaan varaa tuottaa liikuntapalveluja, sillä bruttokansantuote oli hyvin alhainen ja Suomen kansa oli suhteellisen köyhää. Toisaalta myös kansan vapaa-aika oli vähissä, sillä töitä tehtiin kuusi päivää viikossa, eikä ollut vielä kunnollista lainsäädäntöä esimerkiksi vuosilomista. Urheilun harrastaminen miellettiin maaseuduilla jokaisen omaksi asiaksi ja mikäli tarvetta oli suorituspaikoille, myös nämä oli laitettava pystyyn omin avuin. Käytäntöön tämä heijastui siten, että urheilusta kiinnostunut väki kasaantui yhteen ja rakensi talkoovoimin esimerkiksi urheilukentän tai seuratalon. Tuohon aikaan ei vielä juolahtanut mieleenkään, että näitä voitaisi rakentaa kunnan varoilla. (Zacheus 2008, 63.) Voidaankin havaita talkookulttuurin juontavan juurensa vahvasti 1900-luvun alun maaseudulta. Kaupunkien talkookulttuuri kuitenkin hiipui jo 1920-luvulla, sillä väki oli toisilleen vierasta eikä talkoiden edellyttämää yhteisöllisyyttä syntynyt (Zacheus 2008, 63).

Yksi keskeisimmistä Suomen liikuntakulttuurin kehitykseen vaikuttaneista tekijöistä oli kuitenkin pääkaupunki Helsingin muuttuminen pienestä kylästä teollisuus- ja kauppakaupungiksi. Tämä tarkoitti väestömäärän kasvua, joka johti siihen, että alettiin vaatia myös kunnollisia kilpaurheilun suorituspaikkoja. Tätä kautta myös muut Suomen suuremmat kaupungit heräsivät siihen, että olisi hyvä järjestää jonkinlaisia kunnallisia liikuntapalveluita. (Zacheus 2008, 63.) Liikuntapaikkarakentaminen 1900-luvun alkutaipaleella tarkoitti vielä lähinnä urheilukenttien rakentamista. (Ilmanen & Itkonen 2000, 76–77.)

Erittäin merkittävä Suomen liikuntakulttuurin syntyyn vaikuttanut tekijä oli vuosi 1918 ja tällöin tapahtunut verenvuodatus. Tapahtumat johtivat siihen, että järjestöelämä jakautui kahteen leiriin. Tämän myötä työväestö perusti omat järjestönsä porvarillisten järjestöjen vastapainoksi. (Zacheus 2008, 65.) Järjestöjen jakautuminen heijastui vahvasti jo alkutahtejaan ottaneeseen liikuntakulttuuriin.

SVUL (Suomen voimistelu- ja urheiluliitto) oli perustettu vuonna 1906. Vuoden 1918 tapahtumat johtivat siihen, että liiton porvarillinen enemmistö erotti liitostaan ne seurat sekä jäsenensä, jotka olivat osallistuneet sisällissotaan punaisten puolella. Luonnollisesti myös työväestö halusi urheilla, joten 1919 perustettiin Työväen urheiluliitto eli TUL. Näin Suomalainen urheilumaailma jakautui kahteen leiriin. Urheilu nähtiin molemmissa leireissä hyväksi keinoksi myös houkutella nuoria mukaan järjestöjen yleisten tavoitteiden edistämiseen. (Ilmanen & Itkonen 2000, 12–15, 19–20.)

Porvarilliset urheilumiehet eivät TUL:n synnystä ilahtuneet. Esimerkiksi Arvo Vartian, Lauri Pihkalan ja Klaus U. Suomelan kaltaiset porvarillisen urheilun keulakuvat näkivät urheilun kansaa yhdistävänä välineenä, jolla varmistettiin hyvä sotilaskunto, jotta oltiin valmiita itsenäisyystaisteluun. Urheilu nähtiinkin nimenomaan porvarillisten keskuudessa ennen kaikkea välineenä edistää kansakunnan kykyä vastaanottaa ja kestää mahdolliset tulevat koettelemukset. Tämän lisäksi urheilun kuviteltiin yhdistävän hajanaista kansaa. (Zacheus 2008, 65–66.) Totuus oli kuitenkin tuolloin toinen. Kansa oli vahvasti jakautunut kahteen leiriin – valkoisiin ja punaisiin.

1930-luvulla alettiin myöntää valtionapuja liikuntapaikkarakentamiselle, joka pirsti merkittävästi liikuntapaikkojen rakentamista. Tällöin Helsingille myönnettiin

myös kesäolympialaisten kisaisännnyys, joka vaikutti suuresti liikuntapaikkarakentamiseen ja tämän myötä kohosi aivan toiselle tasolle. Olympialaisten isännnyys tosin siirtyi aina vuodelle 1952 toisen maailmansodan seurauksena. (Zacheus 2008, 69.)

Pääosin toista maailmansotaa edeltävän ajan urheilu suomessa koostui niin sanotusta ”sportista”, jolla tarkoitettiin kilpaurheilua. Suomi olikin aina 1930-luvun lopulle asti kesäolympialaisten suurvaltoja menestyksessä. Menestyslajeja olivat etenkin paini ja yleisurheilu. (Zacheus 2008, 69.) Penkkiurheilu alkoi myös kasvattamaan suosiotaan tuohon aikaan. Se alettiin näkemään viihteenä, etenkin Helsingissä. (Ilmanen 1996, 87–88.)

Suomen taistellessa talvi- ja jatkosodassa urheilun saamat avustukset heittelivät suuresti. Sodilla oli vaikutuksia myös urheiluun ja sodan jälkeinen aika näkyi ennen kaikkea suurena välinepulana. Tämän lisäksi urheilukenttien kunto oli romahtanut merkittävästi eikä varoja niiden kunnostamiseen tahtonut löytyä. (Zacheus 2008, 71.)

2.2 1950-luku: kuntourheilu nostaa päätään

Yleisesti länsimaisen liikunta- ja urheilukulttuurin muutosten taustalla katsotaan toisen maailmansodan jälkeen olevan yhteiskuntien taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurillinen rakennemuutos (Tähtinen ym. 2010, 3). Suomessa urheilu ei ollut vielä 1950-luvun taitteeseen mennessä saavuttanut kovin suurta osuutta opetusministeriön budjetissa, mutta rakennusavustukset nousivat jo ohi järjestöille myönnetyn tuen. Tällöin nousi esiin myös mielenkiintoinen linjaus valtiovallan taholta, sillä kuntourheilun harrastamista alettiin pitää arvokkaana ja kannustettavana asiana. Ajatus ei ollut kuitenkaan täysin uusi, sillä ”Tahko” Pihkala oli jo 30-luvulla heittänyt vastaavanlaisia ajatuksia ilmoille. (Zacheus 2008, 72–73.)

Uusista ajatuksista huolimatta kilpaurheilua korostava ”sportti” oli edelleen hallitsevassa asemassa Suomen liikunta- ja harrastuskulttuurissa. Tällöin alettiin lisäksi myöntää avustuksia urheilun erikoisliitoille, kuten urheilu-, voimistelu-, hiihto-, paini-, pesäpallo-, pyöräily- ja poikaurheiluliitoille. (Zacheus 2008, 72–73.)

Suomalaisista suurin osa asui 1950-luvun lopulle asti maaseuduilla tehden ruumiillista työtä. Tällöin myös tekninen viihde oli harvinaista sekä ajoneuvoja oli vähän, joten oma lihastyö toimi liikkumisen perustana. (Zacheus 2009, 35.) Edelleen siis maantieteellinen sijainti sekä asuinpaikka vaikuttivat vahvasti siihen, minkälaisista oli liikunnan harrastaminen 1950-luvulla.

2.3 1960 - 1970-luku: maalta kaupunkeihin

Vireä maaseutukulttuuri alkoi väistämättä olemaan tiensä päässä 1960-luvulla. (Zacheus 2008, 76.) Suomi ajautui tällöin suuren rakennemuutoksen kouriin, sillä maa- ja metsätalous koneistuivat ja tätä kautta työn tarve maaseuduilla väheni merkittävästi. Suomi muuttui maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi. (Zacheus 2009, 35.) Näistä muutoksista huolimatta maaseuduilla menestyttiin urheilun saralla edelleen vaatimattomissa olosuhteissa harrastetuissa lajeissa, kuten hiihdossa, yleisurheilussa ja pesäpallossa. Hypääminen, juokseminen, hiihtäminen ja heittäminen olivat siis edelleen suosiossa maaseuduilla. Joukkuelajien osalta tilanne alkoi väistämättä olemaan se, että mahdollisuus menestyä oli ainoastaan asukasmäärältään riittävän kokoisissa kaupungeissa. (Zacheus 2008, 76.)

Suomen valtion liikuntahallinnon historiassa vuodet 1966 - 1973 olivat kiihkeitä muutosten vuosia (Vasara 2004, 220). Rahaa käytettiin maaseuduilla kuitenkin vielä urheilutarkoituksiin enemmän kuin kaupungeissa liikuntamenojen kasvusta huolimatta. Sen sijaan liikuntatulot kasvoivat käytännössä pelkästään kaupungeissa, sillä vain suurissa tai keskisuurissa kaupungeissa oli liikuntalaitoksia, kuten esimerkiksi uimahalleja, joista tuloja olisi voinut saada. Laitosrakentaminen käynnistyiikin toden teolla 1960-luvulla, kun suuret massat alkoivat muuttaa maaseuduilta kaupunkeihin. (Zacheus 2008, 77–78.) Ilmasen (1996) mielestä eräs keskeisimpiä liikuntakulttuuriin vaikuttaneita tekijöitä oli siirtyminen urheilurakentamisesta liikuntarakentamiseen. Nimenomaan 1960-luku oli tällainen murrosvaihe.

Merkittävä nimenomaan liikunta- ja harrastuskulttuuriin liittyvä tekijä oli 1960-luvulla käynnistynyt kuntourheilun nousu. Tällöin alettiin kehittää erilaisia

tempauksia, joilla kansaa pyrittiin liikuttamaan. Urheilu ja liikunta alkoivat löytämään muitakin Suomalaisia kuin pelkästään aktiivisia urheilun harrastajia ja kansalaisia pyrittiin siirtämään kilpailukeskeisestä ajattelusta kohti liikuntakeskeistä ajattelua. Samalla alkoi urheilun ja liikunnan kilpailu, sillä oivallettiin vain pienen osan ihmisistä harrastavan liikuntaa urheiluseuroissa ja monet halusivat liikkua omin päin. Etenkin nuorempi sukupolvi alkoi nähdä liikunnan enemmänkin yhteiskunnallisena ilmiönä, jolla oli terveydellisiä, sosiaalisia ja kulttuurillisia vaikutuksia. (Zacheus 2008, 78.)

Kaikki tämä voimisti liikunnan yhteiskunnallista keskustelua ja kasvavat keskustelut johtivat siihen merkittävään asiaan, että Suomessa aloitettiin liikuntatieteellinen yliopistokoulutus. Liikuntatieteellisen perustamisella oli oma merkityksensä myös liikuntakulttuurin yleisen arvostuksen nousuun ja sen yhteiskunnallisen merkityksen voimistumiseen. 1960-luvulta lähtien liikuntatieteellinen tutkimus edistyi erittäin paljon, sillä erilaiset tutkimusprojektit lisääntyivät sekä niiden aihealueet laajenivat suuresti. (Zacheus 2008, 78.) Tätä kautta liikunnasta ja sen hyödyistä alettiin saada laajemmin tietoa, joka taas mahdollisti esimerkiksi päätöksentekoa, sillä tutkimustiedosta oli mahdollista saada tukea erilaisiin päätöksiin.

1960-luvun kehitysaskelien myötä 70-luvulla alkoi miltei jokaisessa kunnassa olla jo liikunta- ja urheiluasioista vastaava hallintoelin. Tätä myötä kunnat nousivat suurimmaksi liikuntapalvelujen tuottajaksi ja kansalaisjärjestöjen tehtäväksi jäi kansalaisten liikkumaan organisointi kuntien rakentamisessa ympäristöissä. (Ilmanen & Itkonen 2000, 55.)

2.4 1980-luku: liikuntalaki ja sählysukupolvi

Suomessa ei ollut ennen vuotta 1980 lainkaan liikuntalakia erinäisten oikeiston ja vasemmiston välisten kiistojen vuoksi. 1980 laki saatiin vihdoinkin aikaan. Kunnallinen liikuntahallinto nousi tätä kautta merkityksessään aivan eri tasolle kuin aiemmin. Liikuntalaki olikin eräänlainen 1970-luvulla esiin tullut liikuntakulttuurin ja -politiikan muutosprosessin huipennus, jossa liikunnasta tuli ”virallinen”, lailla määritelty osa suomalaista yhteiskuntaa. Liikuntalaissa säädettiin liikuntapoliti-

kan luomisesta, liikuntahallinnon pääpiirteistä sekä julkisesta rahoitusjärjestelmästä nimenomaan yhteiskunnan vastuualueina. Se toi siis liikuntaelämälle uuden profiilin yhteiskunnassa. (Vasara 2004, 282.) Zacheuksen (2008) mukaan liikuntalaki myös tasoitti kaupunkien ja maaseutujen eriarvoisuutta.

Urheiluopistoille liikuntalailla oli positiivinen vaikutus, sillä ne saattoivat saada valtiolta jopa 80 prosenttia korvausta menoistaan. Tätä kautta opistot kykenivät nostamaan huomattavasti palvelutasoaan ja niistä alkoi muodostua suurten hallien, uimahallien, ulkokenttien, ulkoratojen, kuntotestaus- ja urheilulääketieteellisten laitteistojen muodostamia kokonaisuuksia. Kaupallistuneen liikuntakulttuurin tavoin myös opistot alkoivat näin ollen voimakkaasti kaupallistua. (Vasara 2004, 285.)

Urheilupaikkarakentaminen kiihtyi ja kustannuksiltaan kalliita liikuntapaikkoja rakennettiin huomattavasti aiempaa enemmän. Syntyi erilaisia liikuntahalleja, kuten jää-, keila- ja tennishalleja. Liikunnan parissa toimineiden kansalaisten joukkoon ilmaantui bisnesmiehiä, jotka näkivät urheilulaitoksissa kaupallisia mahdollisuuksia. Kaupungit pyrittiin kuitenkin riskien minimoimiseksi saamaan maksumiehiksi. (Zacheus 2008, 83.)

Perinteisillä lajeilla oli edelleen 1980-luvulla vahva asema, mutta vaihtoehtoisia liikuntakulttuurin muotoja alkoi myös ilmaantua. Harrastamisen tavat alkoivat monipuolistua sekä lajien kirjo kasvaa. Lajit alkoivat lisäksi eriytyä ja tällöin syntyi esimerkiksi ”sählysukupolvi”. (Zacheus 2008, 83.) Kuntoliikunnassakin tapahtui selkeä muutos ja erilaiset tempaukset, kuten esimerkiksi ”Suomi pyöräilee”, yleistyivät entisestään. (Vasara 2004, 233–235.)

Huippu-urheilu eli 1980-luvulla myös muutoksen aikoja. Urheilun jatkuva kaupallistuminen oli osasy sille, että joukkuelajit alkoivat keskittyä entistä selvemmin tietyille paikkakunnille. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii se, että jalkapallon ja jääkiekon pääsarjatoiminta oli mahdollista vain asukasmäärältään riittävän suurilla paikkakunnilla. Huippu-urheilu oli muovautumassa tuotteeksi, joka yhdessä markkinoiden ja median kanssa muodosti kiinteän kolmiyhteyden. (Ilmanen & Itkonen 2000, 27–28.) Oltiin vääjäämättä matkalla kohti niin harrastus kuin urheilukulttuurin vahvaa kaupallistumista. Siirryttäessä 1990-luvulle kaupallistuminen voimistui entisestään.

2.5 1990-luku: liikunnan kaupallistuminen ja lama

Suomea koeteltiin 1990-luvun alussa taloudellisesti ennennäkemättömän pahan laman iskiessä. Muiden vaikutusten ohella lama heijastui myös liikuntaan, joka joutui tyytymään huomattavasti pienempään valtion avustuspottiin, eikä läänienkään määrärahat pysyneet ennallaan. Lisäksi oli dramaattista, että juuri 1980-luvulla aikaan saatu kattava kunnallinen liikuntaverkosto ajettiin laman myötä alas. Maaseuduilla säilyi edelleen vanha talkoohenki voimissaan, josta oli suuri apu nimenomaan pienemmillä paikkakunnilla. (Zacheus 2008, 85.)

Opetusministeriö päättikin tiukassa taloustilanteessa siirtyä valtion varoja liikunta- ja urheilujärjestöille myöntäessään tulosperusteiseen avustuskäytäntöön. Alettiin myös kiinnittää erityistä huomiota lasten ja nuorten liikuntaan sekä koko kansaa koskevaan kuntoliikuntaan. Kaupallinen ja yksityinen tuki lisääntyikin tämän myötä selkeästi liikunnan rahoituksessa. Erityisesti kehitystä tapahtui edelleen liikuntapaikkarakentamisessa, jonka selkeimpiä kehityslinjoja olivat etenkin sisäliikuntapaikkojen, maastoliikuntapaikkojen, uimaloiden ja erityisliikuntapaikkojen voimakas kasvu. Tämän seurauksena ulkokenttien osuus väheni. (Zacheus 2008, 85–86.)

Liikunnan jatkuva kaupallistuminen oli jo johtanut siihen, että se alkoi olla kannattavaa bisnestä. Ilmassa oli jatkuvaa tuotteistusta ja liikunta pyrittiin tuotteistaa vastaamaan kulutuksen ohjaamia elämäntapavalintoja ja mieltymyksiä. Erilaiset tahot heräsivät tarjoamaan liikunnallisia palveluita. Toteuttajatahoja olivat esimerkiksi seurat, kaupalliset yritykset sekä opistot. Hakeutuessaan liikunnan pariin, ihmisillä oli mahdollisuus valita monista vaihtoehtoista mieleisensä. Median vaikutus muutokseen oli suuri, sillä se tarjosi jatkuvasti tietoa muuttuvista lajeista ja liikuntavälinemarkkinat kytkeytyivät oleellisesti mediaan. (Zacheus 2008, 86.) Tässä vaiheessa oltiin jo sillä tiellä, että paluuta vanhaan ei enää ollut ja uutta pyrittiin liikunnan osalta kehittämään koko ajan.

Lajien kirjo kasvoi ja niiden joukosta valikoituivat ne lajit, joilla oli edellytyksiä huippu-urheilurekrytointiin. Urheilun lajikartta muovautui ja koki muutoksia, sillä uudet lajit pyrkivät ottamaan oman paikkansa osana liikuntakulttuuria. Kilpailutoimintaa alettiinkin järjestää entistä mielikuvituksellisimmissa lajeissa. (Itkonen

1996, 417.) Uusien lajien lisäksi yhteiskunta tuotti edelleen uusia liikunnallisia tarpeita ja kannusti ihmisiä elämäntyylien vertailuun. Ilmaantui myös entistä oudompia harrasteliikunnan muotoja. Muutamina esimerkkeinä liikuntalaihduksesta tuli KiintoNainen, vesiliikunnasta Hydrobic ja ulkokoripallosta katukoris. (Zacheus 2008, 87.)

Erilaisten liikuntaprojektien kehittäminen jatkui myös kovaa vauhtia. Syntyi muun muassa yli 40-vuotiaille suunnattu ”Kunnossa kaiken ikää”. Erilaiset projektit kertoivat siitä, että oli pyrkimys saada lisää tutkimuksiin pohjautuvaa tietoa liikunnasta ja liikuntakulttuurin kehittämismahdollisuuksista. (Vasara 2004, 361.) Projektien yhteydessä tulee väkisinkin mieleen, mistä johtuu se, ettei monikaan projekti ole kuitenkaan jäänyt elämään. Onko kenties kilpailu ja jatkuva kehittäminen ollut liian voimakasta?

Liikunnan käsitteen laajetessa oli selvää, että myös ei-kilpailullinen sektori kasvoi. Uudet kuntoilumuodot yleistyivät, jonka takia seurat joutuivat pohtimaan, millä tavoin ne kykenisivät vastaamaan kansalaisten odotuksiin mahdollisimman hyvin. Liikunnan osalta ei voitu enää puhua vain yhdenlaisesta ruumiin tyylistä, vaan liikuntaharrastuksissa näkyi kaikenlaisia ruumiinmuotoja. Liikuntapaikkojakin suunniteltiin usein siten, että omasta kehityksestään oli mahdollista saada välitön palaute ja kehoaan pystyi tarkkailemaan. Kovaa kilpailua harrastavien ryhmien rinnalle syntyi myös ryhmiä, jotka eivät piitanneet lainkaan kilpailullisesta menestyksestä. (Zacheus 2008, 87–88.) Muutosta havaittiin myös selvästi liikunnan merkityksessä vanhaan maatalousyhteiskuntaan peilaten, sillä 1990-luvun jälkiteollisessa yhteiskunnassa kevyttä ruumiillista työtä tekeville saatettiin tarjota esimerkiksi ilmaisia uimahallilippuja. Ennen maataloustöissä taas oli ajateltu voimien kuluvan hukkaan urheilussa ja työntekoa pidettiin tärkeimpänä. (Itkonen 1996, 118.)

Merkittävin 1990-luvun Suomessa liikunta- ja urheilupolitiikan kentällä tapahtunut asia oli ehdottomasti se, että maamme urheilujärjestökenttä tuli tiensä päähän. 1910-luvulta asti maassamme oli ollut järjestökentässä selkeä kahtiajako. SVUL kuitenkin kaatui ylitsepääsemättömiin taloudellisiin sotkuihinsa, sillä se oli tehnyt 1980-luvulla karkeita virhearvioinneiksi osoittautuneita investointeja ja sijoituksia,

jotka kostautuivat lamavuosien myötä. Tätä kautta SVUL:n oli pakko nöyrytyä neuvottelemaan TUL:n kanssa ja sen myötä siirryttiin kokonaan uuteen järjestömuotoon. Syntyi Suomen urheiluliitto. (Zacheus 2008, 89–90.)

2.6 2000-luku: lajikirjon räjähdys ja nuorison passivoituminen

Liikunta oli 2000-luvun alkupuolella Suomen suurin kansanliike, johon osallistui yli miljoona kansalaista. Asuinpaikalla alkoi olemaan erittäin suuri vaikutus siihen, minkälaisia mahdollisuuksia liikunnan harrastamiseen oli. Pienemmillä paikoilla liikuntapalvelut alkoivat olemaan käytännössä ihmisten omaehtoisen liikkumisen varassa. Suuremmilla paikkakunnilla taas nousi kansalaistoiminnan rinnalle likeyritysmäiseen tyyliin toimivia urheiluseuroja, joissa kuljettiin kohti maksullisia liikuntapalveluita. Erilaisten kunto- ja terveysyritysten määrä kasvoi entisestään ja edelleen kehiteltiin uusia tapoja liikkua ja kuluttaa. Liikuntalomat yleistyivät perinteisten ”aurinkomatkojen” rinnalle. Näistä kehityssuunnista huolimatta iso osa kansalaisista ei liikkunut terveytensä kannalta riittävästi. Fyysisesti passiivinen arki oli entisestään yleistynyt, eikä tälle kehityssuunnalle ollut näkyvissä loppua. (Zacheus 2008, 90–92.)

Osoituksena uuden liikuntakulttuurin jonkin asteisesta noususta voidaan pitää erilaisten ”extreme-lajien”, kuten esimerkiksi rullalautailun ja lumilautailun, suosion kasvua. (Zacheus 2008, 92.) Liikuntakulttuurissa tapahtui myös muuten suuria muutoksia juuri tämän lajikirjon lisääntymisen sekä lajikiinnostuksen vaihtelun myötä. (Kalaja 2008, 6.) Uudistuneen liikuntakulttuurin lisäksi keskusteluihin nousivat myös postmodernit ruumiintekniikat, joihin kuuluivat erilaiset ravinto-opit, kuntoiluharrastukset, kauneudenhoito menetelmät sekä plastiikkakirurgia. Näiden voitiin katsoa olleen osoitus ruumiin noususta elämän keskuukseksi, pääomaksi ja päämääräksi kulttuurissamme. Hyvä esimerkki ruumiinpalvonnasta oli kehonrakennuksen suosion kasvu. (Zacheus 2008, 90–92.)

Liikunnan harrastuneisuus koki edelleen vahvoja muutoksia niin nuorten kuin vanhempienkin keskuudessa. Vuonna 2003 opetushallituksen teettämässä tutkimuksessa liikunnan oppimistuloksista perusopetuksen päätösvaiheessa ilmeni seikkoja liikunnan harrastamisesta. Tutkimuksessa tehtiin nuorille tietokoe, jolla

arvioitiin oppilaiden tietoja liikunnan ja terveyden yhteyksistä sekä liikuntaharjoittelun periaatteista. Kyselyllä tutkittiin myös fyysisen aktiivisuuden määrää ja laadua, liikuntamotiiveja ja minäkäsitystä sekä asennoitumista koululiikuntaan. Tuloksissa ei ollut vuoteen 1998 muuta merkittävää muutosta kuin se, että kestävyyskukulatestin tulokset olivat heikentyneet merkittävästi. (Huisman 2004, 8.) Tämä oli varmasti vasta alkusoittoa 2000-luvun suuntaukselle.

2000-lukua voidaan yksimielisesti pitää aikana, jolloin teknologia viimeistään raijasi tiensä ihmisten jokapäiväiseen elämään. Tilastokeskuksen tutkimus vuosien 1998 - 2013 välillä täysin liikuntaa harrastamattomien osuudesta osoittaa kuitenkin, että tällaisten ihmisten määrä on jopa pienentynyt. (Taulukko 1.)

Teknologian vallankumous on joka tapauksessa vaikuttanut merkittävästi nuorten ajankäyttöön. Esimerkiksi tietotekniikka on muuttanut kouluikäisten nuorten ajankäyttöä. Vuosituhannen vaihteessa nuoret viettivät koulupäivinä tietokoneen äärellä noin 30 - 40 minuuttia päivässä ja tämä määrä on kasvanut koko 2000-luvun ajan. Kun television äärellä vietetään keskimäärin 84 minuuttia, kuluu tällöin suuri osa vapaa-ajasta television tai tietokoneen äärellä. Tämän lisäksi suhteet hoidetaan kännyköillä tai netissä. (Kalaja 2008, 19.) Lisäksi tänä päivänä lähes jokaisella nuorella on älypuhelin, joten teknologialaite on käden ulottuvilla käytännössä 24 tuntia vuorokaudesta.

Passiiviset lapset aiheuttavat ongelmia niin omalle tulevaisuudelleen, kuin myös yhteiskunnalle. Onkin suuri haaste liikunnanopettajalle saada liikkumaan ne lapset, jotka ovat jo niin huonossa kunnossa, että siitä on haittaa heidän arkitoiminnalleen. Tarvitaankin uusia lähestymistapoja motivoimaan riittämättömästi liikkuvia nuoria. Tällainen liikkumattomien nuorten ryhmä näyttää väistämättä olevan suurempi kuin 25 vuotta sitten. (Kalaja 2008, 23–24.) Sen lisäksi, että lapset eivät liiku, on todettu valtamediaa myöten, etteivät nykyajan lapset enää käy niin paljoa urheilutapahtumissa kuin aiemmin. Tämä kertoo omalta osaltaan liikunta- ja harrastuskulttuurin selkeästä muutoksesta myös vapaa-ajan ajankäytön suhteen.

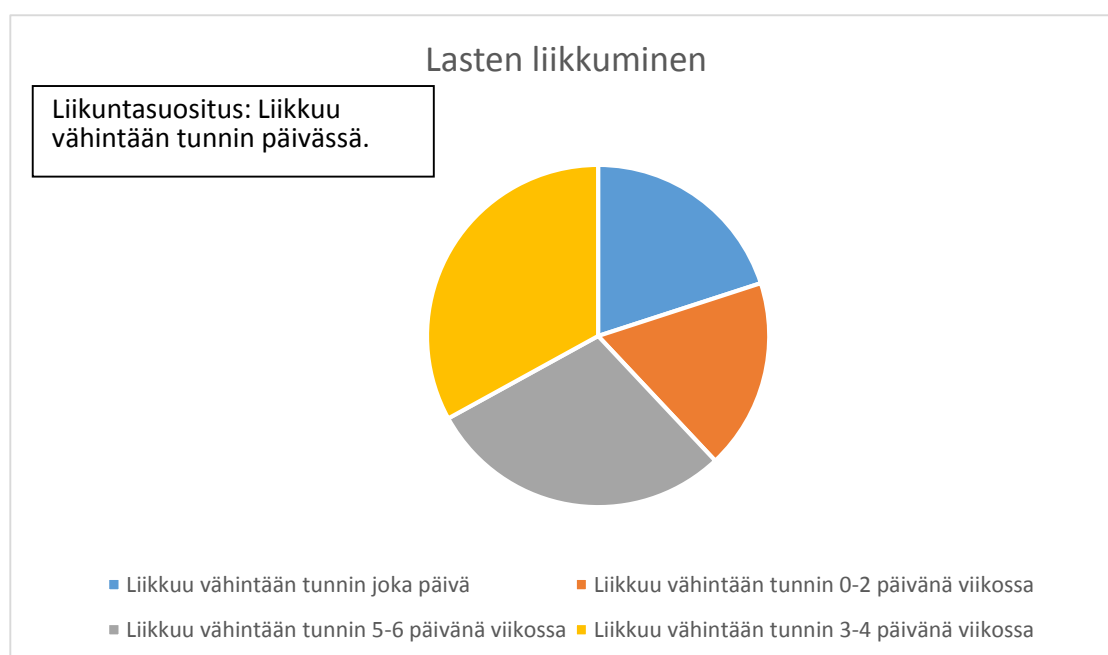
Taulukko 1. Liikuntaa harrastamattomien prosentuaalinen osuus 25 - 64-vuotiaista vuosien 1998 ja 2013 välillä.

Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus (%) 25–64-vuotiaista muuttujina Vuosi ja Sukupuoli		
	Miehet	Naiset
1998	32	30
1999	31	30
2000	35	29
2001	31	30
2002	31	25
2003	33	27
2004	30	27
2005	31	25
2006	31	26
2007	29	26
2008	29	28
2009	29	29
2010	29	26
2011	32	26
2012	27	26
2013	27	24

Taulukon 1 prosenteista ilmenee pienehkö muutos täysin liikuntaa harrastamattomien 25 – 64-vuotiaiden osuudessa. Näin vastanneet olivat valinneet kyselyssä kohdan, jossa he ilmaisivat vapaa-aikanaan tekevänsä askareita, joissa ei tule lainkaan liikunnallista rasitusta. Määrä on vähentynyt miehissä viiden ja naisissa kuuden prosenttiyksikön verran. Tämän voi toki ajatella loogisesti johtuvan myös tarjonnan lisääntymisestä. Tämä tilasto ei kuitenkaan tarkoita sitä, että liikuntaa saataisiin riittävästi. Etenkin lasten ja nuorten liikunnasta ollaan tällä hetkellä todella huolissaan.

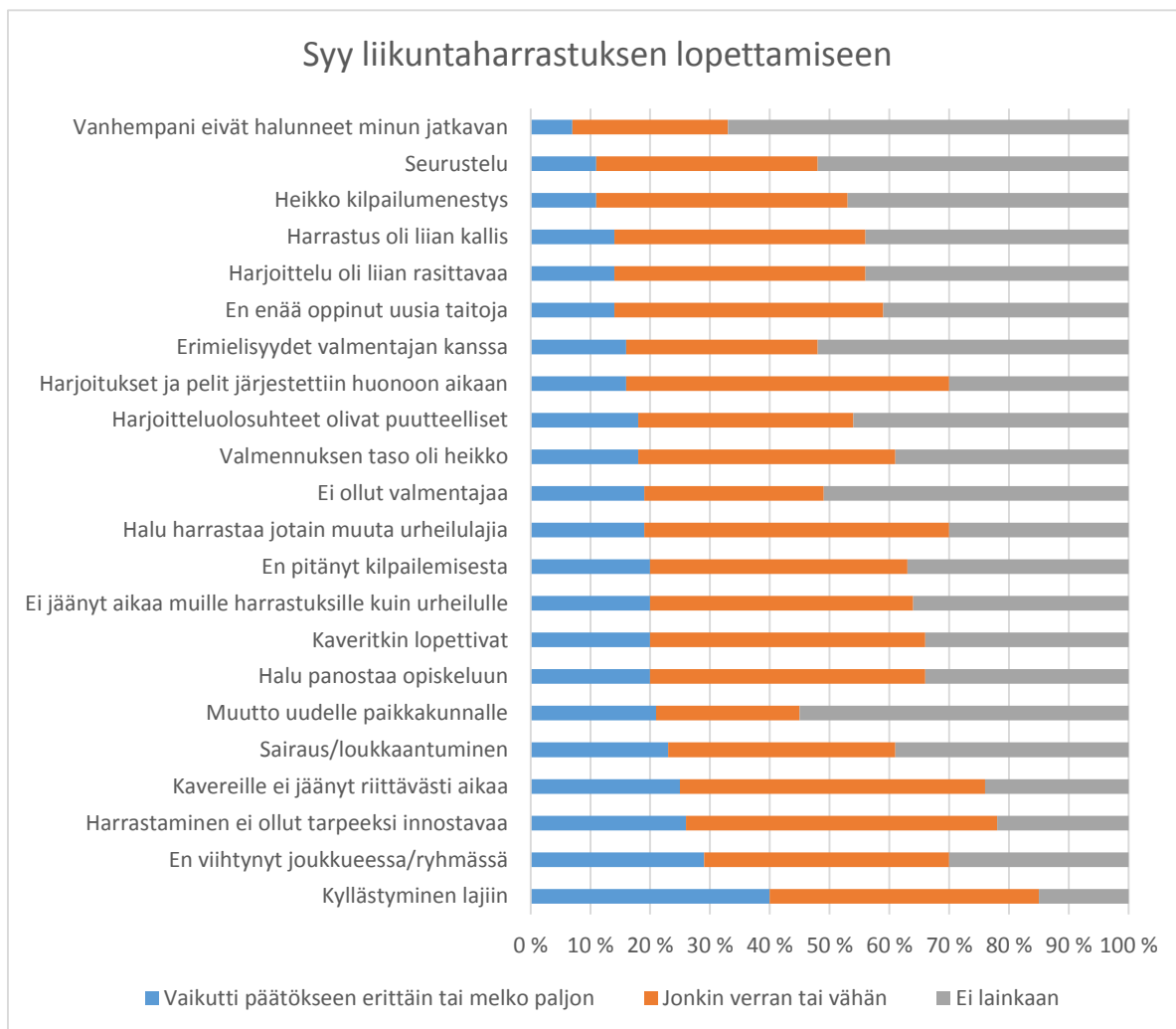
Viikoittain ilmestynvä Urheilusanomat esitteli hiljattain numerossaan 12/2015 laajan katsauksen lasten ja nuorten liikkumattomuuteen. Esille nousi lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa – LIITU- tutkimuksen tuloksia.

Kuvio 1. Lasten viikoittainen liikkuminen.

Kuten kuviosta 1 käy ilmi, vain 20 % lapsista täyttää liikuntasuosituksen kriteerit, eli liikkuu vähintään tunnin viikon jokaisena päivänä. Huolestuneita voidaan olla myös 18 %:sta, jotka liikkuvat tunnin vain yksittäisenä päivänä viikossa, tai eivät lainkaan.

On mielestämme järkevää ottaa näinä aikoina huomioon myös liikuntaharrastuksen lopettamiseen johtaneita syitä. Kuvio 2 kertoo nuorten syitä liikuntaharrastuksen lopettamiseen.

Kuvio 2. Nuorten liikuntaharrastuksen lopettamiseen johtaneita syitä.

Tarkastellessa liikuntaharrastuksen lopettamiseen johtaneita syitä, ilmenee suurimpina syinä kyllästyminen lajiin, viihtymättömyys ryhmässä/joukkueessa sekä harrastuksen innostamattomuus. Nämä tekijät ovat tärkeitä huomioita siihen nähden, että voisi olla mahdollista tarttua tällaisiin tapauksiin esimerkiksi siten, että olisi tarjolla monipuolisia harrastusmahdollisuuksia, mikäli jokin harrastus ei innosta. Tässä on myös koulun liikunnanopetuksella oma roolinsa ja mahdollisuutensa vaikuttaa harrastuneisuuteen. Voidaankin miettiä, tulisiko koulun liikunnanopetuksen tarjota lapsille enemmän vaihtoehtoja.

Entinen Kilpisen yläkoulun rehtori ja maajoukkueetason voimistelijoiden valmentaja Sami Kalaja korostavat rehtorin roolia asioiden läpiviemisessä. Hänen mukaansa myös yksittäinen opettaja voi tehdä paljon juuri esimerkiksi liikunnanopeuksissa. LIITU-tutkimuksesta oli käynyt täysin selväksi, että tärkeintä liikunnassa on harrastuksesta nauttiminen. Mikäli liikunta ei tuota iloa, on tällöin lapsia turha yrittää liikuttaa. (Urheilusanomat 2015, 16.)

2.7 Suomen liikuntasukupolvet

Liikunta- ja urheilukulttuurin historiaan liittyen on tärkeää huomioida Suomeen muodostuneen erilaisia liikuntasukupolvia. Sukupolvet voidaan jakaa eri aikakaudet läpi eläneisiin sitä kautta, mitä murrosvaiheita on elämänsä aikana kokenut.

Zacheuksen (2008) mukaan Suomeen on muodostunut viisi liikuntasukupolvea. Nämä ovat Perinteisen liikunnan sukupolvi (vuosina 1923 – 1949 syntyneet), Kuntoliikunnan läpimurron sukupolvi (1950-luvulla syntyneet), Liikuntakulttuurin murroksen sukupolvi (1960-luvulla syntyneet), Teknistyneen liikuntakulttuurin nousun sukupolvi (1970-luvulla syntyneet) ja Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvi (vuosina 1980–1988 syntyneet).

Ensimmäinen liikuntasukupolvi on elämänsä aikana harrastanut runsaasti arkiliikuntaa sekä liikuntaa, joka ei vaadi juurikaan rakennettuja sisäliikuntapaikkoja, maksullisia liikuntapaikkoja tai liikuntavälineitä. Penkkiurheilussa se on seurannut perinteisiä yksilölajeja, kuten yleisurheilua ja hiihtoa. Toisen liikuntasukupolven elämässä fyysiset arkitoimet ovat edeltäjiinsä verrattuna vähentyneet ja keventyneet, mutta tämän vastapainona kuntoliikunnan harrastaminen on yleistynyt masatapahtumineen.

Kolmannen sukupolven nuoruudesta alkaen liikuntakulttuuri on kokenut murroksen niin omakohtaisen liikunnan, liikunnan seuratoiminnan, urheilun seuraamisen kuin liikuntaan liittyvän kuluttamisenkin osalta. Neljännen sukupolven elämässä liikuntaa on harrastettu yhä yleisemmin rakennetuissa liikuntapaikoissa erilaisten välineiden avulla. Perinteisten yksilölajien tilalle suureen suosioon etenkin urheilun seuraamisessa on noussut jääkiekko. Myös moottoriurheilun suosio on noussut selvästi.

Viidennen sukupolven elämässä liikuntakulttuuri on moninaistunut voimakkaasti. Lajien ja lajiliittojen, liikuntaseurojen, penkkiurheilulajien sekä liikuntavarusteiden ja liikuntavälineiden määrä on ollut suuri. Liikuntapaikat ovat monipuolistuneet. Kilpaurheilu ja muu liikunta ovat selkeästi erottuneet toisistaan. Urheilun seuraamisessa joukkue- ja moottoriurheilulajit ovat olleet selvästi suosittumia kuin perinteiset yksilölajit. (Zacheus 2008, 269–271.)

3 KOULULIIKUNTA JA OPETUSSUUNNITELMA

Samalla kun yhteiskunta ja sen sisäiset rakenteet muuttuvat vuosien saatossa, muuttuvat myös sen asukkaiden elintavat ja kiinnostuksen kohteet. Suomalaisen yhteiskunnan kohdalla, lähdimme tutkimaan tätä tapojen sekä intressien muutosta liikunta- ja harrastuskulttuurin muutoksen näkökulmasta.

Tarkasteltuamme liikuntakulttuurin historiaa, käy selvästi ilmi, että liikuntakulttuurissa tapahtuu muutosta jatkuvasti. Uudet lajit ja liikuntamuodot kiinnittävät uudempien sukupolvien huomion muuttaen harrastuskulttuuria, mutta samaan aikaan fyysisen aktiivisuuden väheneminen näkyy yhteiskunnassa yhä enenevämmissä määrin. Fyysinen aktiivisuus on muuttanut muotoaan ja vähentynyt verrattaessa edelliseen vuosisataan (Zacheus 2008). Liikunnanopettajan näkökulmasta tämä edellyttää jatkuvaa tilanteen tarkkailua ja trendien seuraamista. Koulun liikunnanopettajan tulisi pitää tietonsa ja taitonsa ajan tasalla, jotta myös opetus olisi mahdollista suhteuttaa yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. (Kalaja 2008, 6)

Opettajien työtä helpottamaan, tai ainakin ohjaamaan on opetushallituksen toimesta kehitetty Opetussuunnitelma, jonka perusteissa määritellään kunkin oppiaineen pääpiirteet sekä tavoitteet. Opetussuunnitelman valmistelee opetushallitus ja eri oppiaineiden tuntijaosta päättää valtioneuvosto. Tämän jälkeen opetussuunnitelman toteutus siirtyy opetuksen järjestäjän eli kuntien vastuulle, jonka jälkeen jokaisen kunnan koulun tulee suunnitella koulukohtainen opetussuunnitelma opetushallituksen asettamien raamien sisällä. Itse opettajan on tämän jälkeen tarkoitus huolehtia opetussuunnitelman toteutuksesta omassa oppiaineessaan. Opetushallitus on asettanut kaikille kouluasteille erityistavoitteiden lisäksi valmiudet, kuten oppimaan oppimisen taidot, sekä motivaation elinikäiseen oppimiseen (Kalaja 2008, 17).

Ensimmäinen peruskoulun opetussuunnitelma laadittiin vuonna 1970. Samoihin aikoihin myös valtion liikuntahallinto ja liikuntakulttuuri kävivät läpi muutosta liikuntarakentamisen kasvaessa täyttämään maalta muuttavan väestön tarpeita. (Vasara 2004; Zacheus 2008). Tämän jälkeen koululakien muuttumisen yhteydessä on julkaistu kolme perusopetuksen opetussuunnitelmaa vuosina 1985,

1994, 2004 sekä ensimmäiset versiot vuonna 2016 voimaan astuvasta opetussuunnitelmasta. Liikunnanopetuksen kantilta katsottuna vanhempien opetussuunnitelmien sisällöt painottuivat lähinnä erilaisiin liikuntamuotoihin sekä lajeihin (Pehkonen 1999, 13–14), kun taas tuleva vuoden 2016 opetussuunnitelma painottaa lähinnä motoristen taitojen kehittämisen tärkeyttä ja liikunnan ilon löytämistä. (OPS 2014.)

Vielä vuoden 2004 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet-asiakirjassa, liikunnan opetuksen tavoitteissa mainittiin motoristen perustaitojen kehittämisen lisäksi myös liikunnan lajitaitojen kehittyminen ja harjaannuttaminen yhdeksi tärkeimmistä tavoitteista. Opetussuunnitelman mukaan oppilaan tuli tutustua kansalliseen liikuntakulttuuriin ja oppia eri liikuntalajien perusteet, joita myöhemmillä luokka-asteilla tulisi harjoittaa. (Huisman 2004, 23–24) Tässä kohtaa on syytä pohtia, onko opetussuunnitelma ajan hermoilla kiivaasti muuttuvan liikuntakulttuurin suhteen.

Toisaalta vuoden 2004 opetussuunnitelma korosti perinteiden ja perinteisten lajien opettamisen lisäksi myönteisten liikuntaelämysten syntymistä, sekä monipuolisten lajitaitojen omaksumista uusiin erilaisiin liikuntamuotoihin tutustumisen kautta. Näin opetussuunnitelma tarjosi opettajalle mahdollisuuden säilyttää koulu liikunta uusiutuvan laji- ja harrastuskentän matkassa. Liikuntakyvyn lisäämisen sekä motoristen perustaitojen kehittämisen tavoitteen saavuttamiseksi liikuntalajit olivat lähinnä väline. Käytettävien liikuntalajien valinta oli jo opettajien itse päättävissä. (Huisman 2004, 24.)

Vuoden 2016 opetussuunnitelman perusteiden luonnoksissa lajiharjoittelu on siirtynyt sivulle ja pääosan opetussuunnitelman tavoitteissa on saanut motoristen taitojen kehittäminen. Tärkeänä nähdään oppilaiden ikä- ja kehitystason mukainen fyysinen aktiivisuus, motoristen perustaitojen kehittyminen sekä eri fyysisten ominaisuuksien harjoittelu. Vuosiluokkien 3-6 kohdalla opetus tulee kohdistaa pääasiassa motoristen perustaitojen oppimiseen ja vuosiluokilla 7-9 tulee keskittyä näiden taitojen soveltamiseen. Opetussuunnitelman perusteissa ei keskitytä enää niinkään lajiosaamiseen vaan liikunnan opetukseen tulee valita tehtäviä, joilla harjoitetaan motorisia ominaisuuksia kuten voimaa, nopeutta, kestävyyttä, sekä liikkuvuutta. (OPS 2014.)

Kuinka koulu sitten mukautuu uusiin opetussuunnitelmiin ja sen tavoitteisiin? Opetushallituksen vuonna 2003 teettämässä perusopetuksen liikunnan oppimistuloksia tutkivassa tutkimuksessa 111 koulun rehtorit joutuivat vastaamaan kysymyksiin koulujensa liikunnan opetussuunnitelmista. Rehtoreiden vastausten mukaan otoskouluihin 87 %:lla oli koulun tasolla laadittu liikunnan opetussuunnitelma. Loput 13 % vastauskouluihin käytti kunnan laatimaa liikunnan opetussuunnitelmaa. (Huisman 2004, 111.)

Jos kouluista kuitenkin suurin osa tuntuu aiempien mittausten perusteella noudattavan voimassa olevaa opetussuunnitelmaa, luulisi tänä päivänä koulujen liikunnanopetuksenkin ottaneen askeleen perinteisistä lajeista kohti uusia harrastuskulttuureita, sekä motorisen kehityksen lähtökohtia. Itsessään koulujen toimintamalliin ja tapoihin vaikuttavat kuitenkin myös viimekädessä opetuksen varsinaiset toteuttajat eli opettajat.

Liikunnanopettajien toimenkuva on yhteiskunnassa tapahtuvan kehityksen takia jatkuvien muutospaineiden keskellä. Liikunnan merkitys tämän päivän liikunta- ja harrastuskulttuurissa on hyvin toisenlainen jos verrataan liikuntakulttuurissa vallinneeseen tilaan esimerkiksi 1960-luvulla. Aikaisemmin urheiluperinteeseen ja huippu-urheiluun nojannut liikuntakulttuuri on muuntautunut koko väestön terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtivaksi tekijäksi. (Heikinaro-Johansson & Huovinen 2007, 23.)

Kun vuoden 2003, opetushallituksen teettämässä tutkimuksessa yli sadan koulun opetushenkilökunnalta kysyttiin opetussuunnitelman perusteiden merkitystä koulun liikunnanopetukselle, oli suhtautumisessa eroja. Vuoden 1994 opetussuunnitelman perusteisiin suhtauduttiin varsin jakautuneesti miesten ja naisten välillä sen vaikuttavuuden kannalta omaan työhön. Opetussuunnitelman perusteita tärkeinä omalle työlleen pitivät erityisesti naiset. 43 % naisopettajista arvioi opetussuunnitelman antavat hyvät lähtökohdat työlleen, kun taas miesopettajissa vastaava luku oli 32 %. Kohtalaisen tärkeäksi opetussuunnitelman työlleen arvioi noin puolet opettajista, kun taas miespuolisista opettajista 10 % ja naisista 3 % oli sitä mieltä, että opetussuunnitelman perusteilla ei ollut heidän työlleen minäkäänlaista merkitystä. (Huisman 2004, 111–112.)

Edellä mainittu tutkimus liikunnanopettajien suhtautumisesta ulkopuolelta tuleviin ohjeistuksiin kertoo niin opettajien velvollisuudentunteesta, omista asenteista kuin ammattiylpeydestäkin. Opettaja on itsessään opetusalan ammattilainen, jonka työ vaatii jatkuvaa reflektointia, kehitystarpeiden tunnistamista, yhteiskunnan muutosten seuraamista sekä kriittistä ajattelua. Tällöin opettajan työ saattaa joutua välillä myös ristiriitatilanteisiin ulkoisen ohjailun kanssa, mikä edellyttää riippumattomuutta, mutta samalla myös taitoa tunnistaa ympäristön odotukset. Liikunnanopettajan ammatissa ja opettajan työssä ristiriitatilanteet voivat näin aiheutua opettajan oman ammattinäkemyksen ja esimerkiksi opetussuunnitelmien välille. (Kiviniemi 2000, 19–21.)

Kun opetushallituksen teettämään tutkimukseen osallistuneilta liikunnan opettajilta kysyttiin heidän ajatuksiaan POPSIN tavoitteiden saavuttamisesta, vastaukset jakautuivat kahtia. Parhaiten opettajat arvioivat saavuttaneensa ne tavoitteet, jotka käsittelivät yhteistyötaitoja, sääntöjen mukaan toimimista sekä positiivisen liikunta-asenteen saavuttamista. Sitä vastoin heikoiten tavoitteissa onnistuttiin fyysisen kunnon kehittämisessä. (Huisman 2004, 117.) Kun opettajien henkilökohtaisiin kokemuksiin, omasta onnistumisesta lisätään se, että vuoden 1994 opetussuunnitelmaan oli lisätty tavoite fyysisen kunnon edistämisestä ja tämän tavoitteen saavuttamiseksi oli käytettävissä kaksi viikkotuntia – oli turhautuminen ymmärrettävää. (Huisman 2004, 125.)

Edellä mainittu esimerkki on yksi monista ristiriitatilanteista, joita perusopetuksen liikunnanopettaja joutuu työssään kohtaamaan. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset niin väestön liikuntatottumusten, terveyden, kuin kunnon puolesta, pakottavat opetussuunnitelmien laatijat asettamaan opetukselle tavoitteita, mitä opetuksen järjestäjän on mahdotonta toteuttaa. Fyysisen kunnon edistämisen tavoitteen sijasta olisikin tärkeintä saada oppilaat omaksumaan terveellinen elämäntapa, sekä läpi elämän kestävä liikunnan harrastaminen.

3.1 Koululiikunta opettajien kokemana

Liikunnanopettajilta kysyttäessä vuoden 2003 opetushallituksen julkaisema tutkimus avasi opettajien omia näkökantoja liikunnanopetukseen. Parhaimpina puolina liikunnanopetuksessa nähtiin liikunnan ilo, oppilaiden innostus sekä heidän onnistumisista saamansa elämykset. Liikuntatuntien toiminallisuus sekä työn monipuolisuus ja vaihtelevuus nousivat myös tapetille. (Huisman 2004, 123.)

Koululiikunnan sisältötutkimuksesta välittyi myös liikunnanopetuksen positiivinen kuva. Opettajan työnkuvaa ohjaavat keskeiset seikat kuten tehtävän selitys, liikuntasuoritusten tarkkailu sekä ohjaus ja palautteen anto. Itsessään oppilaiden aktiivisuus koulun liikuntatunneilla oli vielä yhdeksänkymmentäluvun lopulla kansainvälisesti korkea. Myönteinen ilmiö ei kuitenkaan kantanut esimerkiksi perinteiseen telinevoimisteluoopetukseen. (Pehkonen 1999, 13–14.)

Perinteisten lajien suosion väheneminen on yksi haasteista joita tämän päivän liikunnanopettajat joutuvat työssään kohtaamaan. 1900-luvun puolivälistä kiihtynyt liikuntapaikkojen rakentaminen, sekä globalisoitumisen aikaansaama lajien kirjon lisääntyminen ovat vieneet huomiota sekä suosiota perinteisiltä lajeilta, kuten hiihdolta, painilta sekä voimistelulta. Toisaalta asia ei ole yksiselitteinen, sillä perinteisten lajien suosion väheneminen on helppo sekoittaa siihen, että nykypäivänä harrastus- ja liikuntalajimahdollisuuksia on enemmän, jolloin potentiaaliset liikkujat jakaantuvat useampien lajien pariin. Trendien muuttuessa, opettajien työn haastavuuteen vaikuttaa myös oppilasaineksen kunnon heikentyminen. Harrastukset joita oppilaat harrastavat omatoimisesti vapaa-ajallaan, muuttuvat vuosi vuodelta fyysisesti vähemmän kuormittaviksi (Kalaja 2008, 23). Toisaalta vaikka tämän päivän koululaiset menestyvät aiempaa huonommin kestävyyskuntoa ja ylävartalon voimaa vaativissa tehtävissä, menestyvät he entistä paremmin tehokkuutta, taitoja ja näppäryyttä vaativissa liikuntasuorituksissa (Kalaja 2008, 6). Toisin sanoen voidaan siis katsoa, että liikuntatapojen muutos on vain johtanut erilaisiin lähtökohtiin oppilaiden liikuntavalmiuksissa. Kestävyyskunnon heikentyminen kuitenkin johtaa siihen, että opettajien on entistä vaikeampi tasapainoilla tavoitteiden kanssa joita opetussuunnitelma liikunnasta määrittää.

Kun liikunnanopettajilta kysyttiin mihin he käyttäisivät opetukseensa saatavan ylimääräisen viikkotunnin, keräsi eniten mainintoja (77) lisätunnin käyttäminen fyysisen kunnon kehittämiseen. Tämän lisäksi fyysisen kunnon kohottamisen puolesta puhuivat myös samaan viittaavat kestävyys- ja lihaskunnon maininnat. (Huisman 2004, 125.)

Seuraavaksi eniten ääniä (54) keräsi nykyisten sisältöjen perusteellisempi opetus ilman ohjelmien laajentamista. Vaikka osa opettajista halusikin saavuttaa paremmin olemassa olevat opetussuunnitelman tavoitteet, kaipasi silti yhtä suuri osa monipuolisuutta työhönsä.

Lähes yhtä paljon mainintoja (49) kertyi monipuolisuuden kasvattamisesta sekä uusien lajimuotojen esittelystä liikunnanopetuksessa. Motoristen perustaitojen opettamisen puolesta kertyi myös puolestapuhujia. Oppilaiden taidot nähtiin hyvinkin eritasoisina. (Huisman 2004, 125.)

Edellä mainittujen opettajien näkökulmien avulla voidaan siis havaita, että myös opettajat itse näkevät liikuntakulttuurin muutoksen, opetussuunnitelman sekä koulun liikunnanopetuksen keskinäiset ristiriidat. Opettajien maininnat pohjautuivat kuitenkin vuoden 1994 opetussuunnitelmaan joten uudempien ohjeistusten mukaan voidaan nähdä kehitystäkin tapahtuneen. Tuleva vuoden 2016 OPS ei määrittele enää koulun liikunnanopetusta lajien vaan motoristen perustaitojen kehittämisen kautta. Tämän voidaan katsoa antavan opettajille valinnanvapautta lajien valinnan suhteen ja näin ollen perinteistenkin lajien hallitsemää koululiikuntakulttuuria on mahdollista muuttaa ajankohtaisemmaksi.

Tämän hetkisen käsityksen perusteella liikuntakasvatuksen tärkein tehtävä on tukea oppilaan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä sekä ohjata tätä terveelliseen ja liikunnalliseen elämään, johon parhaana kannustimena toimivat positiiviset kokemukset liikunnasta. (Kalaja 2008, 24.) Mieluisat kokemukset taas lisäävät motivaatiota ja edistävät sitä kautta motorisen taitavuuden kehitystä. Epämieluisat kokemukset taas toimivat toiseen suuntaan alentaen motivaatiota, mikä ilmenee negatiivisena asennoitumisena liikuntaa kohtaan. (Holopainen 1990, 131.)

Myönteisten liikuntakokemusten välittämisen tulisi näin ollen olla yksi tärkeimmistä koululiikunnan tavoitteista tänä päivänä. Opettajien oman liikunnallisuuden lisäksi vilpittön halu välittää positiivisia liikuntakokemuksia nuorille onkin ollut yksi perinteisimmistä syistä liikunnanopettajan ammattiin hakeutumiselle jo vuosikymmenten ajan (Kalaja 2008, 21). Myönteisten kokemusten tärkeys tulee esille myös siinä, että yksilöt kehittävät motorisia taitojaan kiinnostustensa mukaisesti erilaisissa harrastuksissa ja koululaiset harrastavat eniten lajeja joista heillä on ennestään kokemuksia (Holopainen 1990, 13–14).

Jos liikuntakulttuuri itsekkin elää tällä hetkellä murrosvaihetta ja uusia liikuntamuotoja on vaikea ennustaa, tulisi koulun liikunnanopetuksen pyrkiä pysymään lajiopetuksellisesti ajan tasalla. Uusien liikuntamuotojen määrä on lisääntynyt viimeisen 30 vuoden aikana runsaasti ja perinteisten suomalaisten lajien kuten hiihdon ja voimistelun opettamisen lisäksi tulisi opettaa liikuntamuotoja jotka antavat nuorille monipuolisia oppimiskokemuksia. (Heikinaro-Johansson & Huovinen 2007, 21.) Tällä tavalla koulun liikunnanopetuksen olisi mahdollista kohdata nuorten oma todellisuus ja harrastusmaailma paremmin ja koulusta saatavat oppimiskokemukset olisivat motivoivimpia.

Vaikka tämän päivän nuorison kohdalla liikkumaton aika on lisääntynyt suuresti teknologian parissa vietetyn ajan takia ja suuri osa hyötyliikunnasta kuten koulumatkoista kuljetaan autolla (Kalaja 2008, 6), on suurin osa koululaisista motivoitunut koululiikunnan suorittamiseen (Holopainen 1990, 131).

Samalla kun koululiikunnan kiinnostus on pysynyt yllä, on suomalaisten liikuntaharrastuneisuus hyötyliikunnan vähenemisestä huolimatta lisääntynyt 70-lukuun verrattuna, mistä lähtien väestön liikuntatottumuksista on aineistoa kerätty. Lajien kirjon kautta tänä päivänä yhä useammalla on mahdollisuus löytää oma liikuntaharrastuksensa ja koulun tehtävänä tulisikin olla vielä liikkumattomien saattaminen mieleistensä lajien pariin. Kouluikäisten joukossa noin 20 % ikäryhmästä riippuen ei harrasta liikuntaa lainkaan (Heikinaro-Johansson & Huovinen 2007, 20). Tästä syystä koulussa käytettävien lajien monipuolisuuden tulisi olla laajempi. Koululiikunnan kautta olisi mahdollisuus tavoittaa ne nuoret, jotka eivät ole vielä mieleistensä liikuntamuotoa löytäneet.

3.2 Koululiikunnassa opetettavat liikuntamuodot ja niiden mieluisuus oppilaiden kokemana

Yleisesti katsoen peruskoulun oppilaiden asenne koululiikunnassa opetettavia liikuntalajeja kohtaan on ollut positiivinen (Holopainen 1990, 131). Poikien keskuudessa koululiikuntaan on suhtauduttu tyttöjä myönteisemmin, mikä näkyy myös poikien suuremmassa välituntiaktiivisuudessa sekä vuonna 2003 teetetyissä mitauksissa joissa peruskoulun pojista 59 % ja tytöistä 42 % toivoi kouluun enemmän liikuntatunteja (Huisman 2004, 80).

Koululiikunnassa opettavien lajien epämieluisuudesta tyttöjen opetuksessa on noussut esiin maastohiihto sekä lentopallo. Pojilla vastaavia negatiivisia tunteuksia ovat herättäneet maastohiihto sekä koripallo. Nämä lajit oltiin oppilaiden keskuudessa, koettu epämieluisina tavoitteen ja motivoinnin uupumisesta johtuen. Eniten puutteita sekä tyttöjen, että poikien keskuudessa motivaation suhteen oli kuitenkin vapaa- sekä telinevoimistelun tunneilla. Motivaation sekä tavoitteen uupuminen harjoiteltavaa lajia kohtaan lisäsi oppilaiden epämieluisaa kokemusta. (Holopainen 1990, 131.)

Koska telinevoimistelu ei ole aikuistenkaan keskuudessa suosittu liikuntamuoto, on sen olemassaoloa koululiikunnassa perusteltava muutoin. Yleensä lapsena ja nuorena hankitut kokemukset liikuntaharrastuksista seuraavat jossain muodossa aikuisikään, mutta telinevoimistelun parissa tätä suuntausta ei ole havaittu. Siispä lajin sisällyttämistä koululiikuntaan on perusteltava muutoin, kuten opetusohjelmassa mainittavan liikuntakykyisyyden kehittämisen kannalta. (Pehkonen 1999, 13–14.)

Kuitenkin liikuntakykyisyyttä kuten monia muitakin motorisia ominaisuuksia on mahdollista kehittää monin eri tavoin. Voidaanko siis perustella joidenkin perinteisten lajien sisällyttämistä koululiikuntaan vain tottumuksen vuoksi? Tutkimukset ovat osoittaneet että liikunnan harrastaminen niin koulussa kuin seurassakin liittyvät sosiaalisessa yhteisössä toimimiseen ja yleisien kasvatustavoitteiden toteuttamiseen fyysisen aktiivisuuden avulla. Toiminta yhteisön parissa saa aikaan kognitiivisia sekä emotionaalisia kokemuksia jotka ovat yhteydessä keskenään. Liikuntasuoritus on aina joko keino tai tavoite tai molempia ja tästä syystä yksilön

omasta halusta lähtenyt tavoitteellista toimintaa. Yksittäisen taidon, kuten telinevoimistelun parissa opitun liikesarjan oppiminen motivoi uutuudellaan hetken aikaa, mutta tämän jälkeen motivoivana tekijänä toimii opitun taidon käyttäminen sekä soveltaminen uuden tavoitteen tai yhteisön arvostuksen saavuttamiseen. (Holopainen 1990, 39.)

Toki voidaan ajatella, että perinteisemmistäkin lajeista, kuten telinevoimistelusta voidaan oppia liikkeitä joita voitaisiin hyödyntää esimerkiksi tämän päivän trendikkäämmissä lajeissa kuten parkourissa, mutta miksei koululiikuntaan sitten kerralla valita parkourin tapaisia liikuntamuotoja, jotka yhtälailla kehittäisivät liikuntakykyisyyttä?

Vuonna 2003 teetetyssä tutkimuksessa tärkein motiivi liikunnan harrastamiseen oli oppilaiden keskuudessa niin pojilla kuin tyttöilläkin liikunnan myönteinen vaikutus fyysiseen kuntoon. Toiseksi tärkeimpänä tekijänä ja motivoijana nähtiin fyysisen aktiivisuuden positiivinen yhteys ulkonäköön. Kolmantena esiin nousi liikunnan harrastamisen yhteisöllisyys ja vasta neljäntenä kilpailumotiivi, joka oli pojille selkeästi merkitsevämpi kuin tytöille. (Huisman 2004, 74–75.)

Tämä osaltaan osoittaa sen, ettei koululiikunnan parissa tarvittaisi kilpailullisia liikuntamuotoja. Useimmat koulussa perinteisesti opetettavat lajit ovat olleet perusharjoittelun jälkeen sovellettavissa pelitilanteisiin. Edellä mainittujen kaltaisista lajeista mainittakoon esimerkkeinä pesäpallo, lentopallo sekä jalkapallo. Kaikki edellä mainitut lajit mainittiin myös Huismanin (2004) tutkimuksessa.

Jo vuoden 1970 Komiteamietinnössä mainittiin peruskoulun liikunnanopetuksen tavoitteeksi luoda pohjaa kuntoilulle sekä ohjata oppilasta omaehtoisen liikunnan harrastamiseen. Tämän päivän opiskelussa taas puhutaan elinikäisen oppimisen mallista, joka liikunnan parissa tarkoittaisi terveellisten elämäntapojen omaksumista ja liikunnallista elämäntapaa. Sitä, että oppilas saa yksittäisistäkin liikuntatunneista positiivisia kokemuksia ja näin löytää liikunnan ilon ymmärtäen samalla sen terveydelliset vaikutukset. (OPS 2014) Opettajilta tämä edellyttää oppilaille mieluisten liikuntamuotojen tunnistamista ja niiden hyödyntämistä liikunnanopetuksessa. Kuinka koulujärjestelmä ja liikunnanopetuksen viimekädessä toteuttavat opettajat liikuntakulttuurin muutokseen vastaavat? Syitä ja vastauksia koulun

liikunnanopetuksen nykymuotoon on syytä hakea liikunnanopettajien tämän hetkisestä koulutuksesta. Tätä tarkastelemme seuraavassa kappaleessa.

3.3 Liikunnanopettajien koulutuksen muutospaineet

Liikunnanopettajien koulutuksessa on jo 80-luvun lopulta lähtien toteutettu pedagogis-didaktista integroitua aineenopettajien koulutusmallia. Liikunnanopetusta opiskelevien pedagogiset opinnot kulkevat rintarinnan aineopintojen kanssa jo ensimmäisestä lukuvuodesta lähtien aina koulutuksen loppuun saakka. (Kalaja 2008, 26.) Aineopintojen malli perustuu näkemykseen ”kokonaisuudesta osiin”, mikä tarkoittaa yleisistä liikkumisen lainalaisuuksista siirtymistä kohti lajikohtaisia taitoja (Kalaja 2008, 25–26).

Kuten aikaisemmissa kappaleissa tuli ilmi, on opettajalla suuri vaikutus oppilaisiinsa. Monet koululaiset ihastuvat läheltä seuraamaansa ammattiin ja osa haluaa olla opettajansa kaltainen. Esimerkkinä monet liikunta- ja terveystieteiden tiedekuntaan hakeneet, jotka ovat monesti innostuneet liikunta-alasta juuri oman opettajansa innoittamana. (Kalaja 2008, 10.) Opettajien aikaansaama vaikutus nähdään myös liikunnanopiskelijien pariin hakeutuneiden opiskelijoiden määrässä, mikä on ollut Suomessa hyvinkin suuri viimeisten vuosikymmenten aikana. Sisään hakeneista on koulutukseen pystytty ottamaan vuosittain noin 5-6 % hakijamäärän ollessa 700 esimerkiksi vuonna 2007. (Kalaja 2008, 61.)

Toisaalta liikunnanopettajien koulutukseen hakeutuessaan monilla opiskelijoilla on jo kokemuksia oppilaan näkökulmasta omasta koululiikunnastaan vuosien ajalta. Tämä saattaa taas ohjata opiskelijaa tietoisestikin ohjaamaan omaa opettajuuttaan suuntaan tai toiseen riippuen omien kouluaikojen kokemuksista. Monet koulutukseen hakeutuvat ovat myös hankkineet kokemusta liikuntatilanteiden ohjaamisesta sekä valmentamisesta erinäisissä seuroissa ja kerhoissa. (Kalaja 2008, 26.) Koulutuksen tärkeys korostuu kuitenkin tarkkailtaessa opettajien asenteita ja olettamuksia liikunnanopetuksesta. Varsinkin luokanopettajien lyhyiden aineopintojen vaikutukset heidän omaan opettajuuteensa ovat usein heikot. Mikäli liikunnan aineopintoihin ei käytetä tarpeeksi aikaa, saattaa myöhemmässä ammatissa toimimisessa olla riski, että liikuntaa opetetaan omien kokemusten,

eikä oikeaoppisten aineopintojen pohjalta. (Valtonen, Hirvensalo, Reunamo & Ruismäki 2014.)

Liikunnanopettajaksi opiskelu on nähty Jyväskylän yliopistossa ammatillisen kehityksen vaiheena, minkä avulla opiskelija pystyy hankkimaan sellaiset valmiudet ja taidot, joiden avulla hän kykenee myöhemmin ammatissa toimiessaan mukautumaan työn muutoksiin sekä niiden tuomiin haasteisiin. (Kalaja 2008, 24.) Tästä syystä jo opinnoissa on painotettu niin sanottua tutkivaa opettajuutta, jossa opettaja joutuu jatkuvasti refleктоimaan työtään perehtyen uusimpiin tutkimustuloksiin, toimintamalleihin sekä kehittämään omaa opetustaan muuttuvien liikunta- ja harrastuskulttuurien mukana. (Kalaja 2008, 26.)

Myös Kiviniemi (2000, 21) painotti työssään tutkivan opettajan ideaa. Opettajan tulisi pyrkiä oppimaan kokemuksistaan ja kehittää niiden pohjalta tietynlaista käyttöteoreettista tietämystä. Tällöin opettaja pystyisi tätä tietämystä hyödyntäen irtautumaan hallinnon, sekä opetussuunnitelmankin paikalleen jumiutuneista käytännöistä ja toteuttamaan sekä uusimaan työtään kentällä puhaltavien tuulien mukaiseksi. Tästä syystä jo opiskeluvaiheessa olisi opiskelijoita rohkaistava omaksumaan vastaavanlainen ajattelumalli.

Ympäristön eri oppimisen muotojen lisääntyessä lisääntyvät myös vaatimukset opettajan työnkuvan uudistamiseksi. Samalla kun liikuntatottumukset muuttuvat ja eri liikuntalajien kirjo on kasvamaan päin, toivotaan koululta myös perinteiden säilyttämistä. Tämä asettaa opettajat sekä koulujärjestelmän ristiriitaiseen tilanteeseen. Toisaalta koulun oletetaan luovan jatkuvasti monipuolisempia ja ajankohtaisempia oppimisen keinoja, mutta toisaalta odotetaan keskittymistä myös hyvinkin perinteisten taitojen sekä tietojen harjoitteluun. (Kalaja 2008, 20.) Yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten kautta tämän päivän lasten todellisuus on suurelta osin toisenlainen, kuin heitä opettavien opettajien. Näin ollen opettajat joutuvat työssään kohtaamaan nuorisokulttuurin muutoksen tuomat paineet ja hallinnon asettamien opetustavoitteiden ristiriidan. Vanhat ja perinteiset opetuskäytännöt eivät välttämättä enää kohtaa nuorten sekä lasten todellisuutta. (Kiviniemi 2000, 19.)

3.4 Liikuntapedagogisen koulutuksen opiskelijavalinta 2000-luvulla

Samalla kun yhteiskunnalliset muutokset määrittävät suunnan siihen, millaisella kentällä tulevat opettajat tulevat työskentelemään, on sillä vaikutuksia myös siihen minkälaisesta aineksesta tulevia opettajia halutaan kouluttaa. Koulutuksen pääsykokeiden osalta tämä edellyttää muutosten alituista tarkkailua, jotta opiskelijoiden joukosta saadaan valikoiduksi parhaiten tämän päivän liikunnanopettajantoimessa pärjäävät hakijat. (Kalaja 2008, 21.) Muuttuva maailma tarvitsee muutoskykyiset opettajat ja koulutuksen tulisi valmistaa koulutukseen pääsevä aines muutoksen kohtaamiseen ja siihen sopeutumiseen. (Kiviniemi 2000, 19.)

Muuttuvasta yhteiskunnasta huolimatta liikunnanopettajienkoulutukseen on valittu opiskelijoita suurelta osin samoilla pääsykokeilla ja kriteereillä kuin parikymmentävuotta sitten. Hakijoilta edellytetään laajaa liikunnan harrastustaustaa, hyviä vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja sekä taitoa omaksua laajoja tietokokonaisuuksia. Koulutuksen laajan lajipainotuksen takia myös pääsykokeisiin on sisällytetty aina eri liikuntalajien testit. Pääsykokeiden ensimmäisen vaiheen kirjallisella kokeella on tarkoitus mitata opiskelijan motivaatiota tenttaamalla laajoja tietokokonaisuuksia ja jälkimmäisessä soveltuvuuskokeessa mitataan opiskelijan soveltuvuutta opiskeluun mittaamalla hänen urheilulisuuttaan erinäisillä lajitesteillä. (Kalaja 2008, 6–7.)

Tällaisilla valintakoemenetelmillä on ollut liikunnan aineenopettajien valintakokeissa siis jo pitkät perinteet. Pääpainon sisäänpääsyn kriteereille ovat tuoneet hyvät lajitaidot sekä kirjalliset kokeet. Lajisisällöt sekä eri painotukset ovat saattaneet vaihdella hieman vuodesta riippuen, mutta pääasiassa nykyisillä tavoilla on takanaan pitkä historia (Kalaja 2008, 61). Eri korkeakoulujen välillä pitkään jatkunut kilpailu on kuitenkin muokannut ajan mittaan käytäntöjä. Valintakriteerit johdetaan pääasiassa koulutuksesta käsin. Mikäli siis koulutuksessa vaaditaan hyvää lajiosaamista, edellytetään sitä hakijalta myös pääsykokeissa. Kuitenkin työelämästä kumpuavat tavoitteet ja valintakriteerit jäävät huomiotta. (Kalaja 2008, 36.)

Mikäli tuleva opetussuunnitelma ohjaa yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten mukaan koululiikuntaa pois lajikeskeisyydestä ja kohti motoristen perustaitojen

kehittämistä, niin miksi aineopintojen pääsykokeita ei mukauteta kohtaamaan tulevaa työkenttää? Kalajan (2008) mukaan opiskelijavalintoja voitaisiin kehittää siihen, että ne mittaisivat puhtaiden lajitaitojen sijasta pääasiassa hakijoiden motorisia taitoja sekä liikkeiden havainnointi- ja oppimiskykyä. Lisäksi Kalajaa mukaillen kymmenen vuoden kuluttua koulussa opetettavan oppilasaineksen suosituimmat liikuntalajit voivat olla täysin erilaisia kuin nykyisin ja liikunnanopettajien tulisi hallita perinteisten liikuntamuotojen, kuten hiihdon lisäksi myös nykylajeja kuten hip-hoppia. Metatason motoriset taidot toimisivat uusien liikuntalajien oppimisen perustana ja niitä mittaavat koulutusvaiheen valintakokeet olisivat kaikille tasapuoliset, koska niihin ei pystyttäisi valmistautumaan lajispesifisti, eli hallitsemalla satunnaisia liikuntalajeja. Näin ollen pääsykokeiden kautta koulutukseen valikoituisi muuttuvan työkentän edellyttämiä muutoskykyisiä opiskelijoita ja myös itse koulutus mukautuisi vastaamaan tämän päivän muuttuviin liikunta- ja harrastuskulttuureihin.

Opiskelijavalinnoilla sekä kullakin hetkellä käytössä olevilla valintamenettelyillä on niin hakijan elämää ohjaava, mutta myös yhteiskuntaa sekä koulutuslaitosta koskevat vaikutukset. Tästä syystä käytössä olevien valintamenetelmien jatkuva tarkkailu on tärkeää, jotta koulutus pysyisi ajan tasalla ja käytänteet seuraisivat työelämän sekä yhteiskunnan kehitystä ja muutoksen suuntia. (Kalaja 2008, 5.) Koska opiskelijavalinnat ovat tärkeä osa ammatti- sekä koulutusuran ohjausjärjestelmää, pyrkii jokainen koulutuslaitos vaikuttamaan opiskelijoiden suuntautumiseen. Yliopistojen johtojen mukaan opiskelijavalinnat ovatkin tärkeimpiä suunnitelmallisia toimia, joilla on vaikutuksia yksikön oman toiminnan lisäksi koko yhteiskuntaan. (Kalaja 2008, 40.) Onnistuessaan hyvin korkeakoulujen valintakokeet mittaavat hakijoiden soveltuvuutta, tasoa ja kehityskykyä, mutta epäonnistuessaan pääsykokeet ovat mekaaninen sekä sattumanvarainen erottelija, joka mittaa samankaltaisia asioita kuin todistuksien arvosanat (Kalaja 2008, 32).

Varmistuaan valintakokeiden toimivuudesta yliopistojen valintaperusteita tarkastetaan säännöllisin väliajoin, jotta ne ennakoisivat koulutuksen sekä työelämän tavoitteita. Liikuntatieteen laitoksen kohdalla erillisen valintatoimikunnan tehtävä on arvioida mm. valintakoetehtävien validiutta, ymmärrettävyyttä, yhdenmukaisuutta sekä oikeudenmukaisuutta. Valintaperusteiden niin kutsuttua lä-

pinäkyvyyttä ylläpidetään tiedottamalla etukäteen toisen vaiheen soveltuvuuskokeisiin kutsuttaville tietoa koetehtävien piirteistä sekä pisteytyskriteereistä. (Kalaja 2008, 62.) Vuosien 2002 sekä 2003 koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmiin asetettiin myös yhdeksi tavoitteeksi koulutusjärjestelmän puolelta valintojen tavoitteiden kehittäminen (Kalaja 2008, 51). Tämä on tärkeää kun miettii ketä koulutuksen on tarkoitus palvella. Pyritäänkö koulutuksen pääsykokeilla vaikuttamaan koulutuksessa suoriutumiseen vai siihen tulevassa ammatissa toimimiseen mihin koulutuksesta on tarkoitus valmistua?

3.5 Valintakokeet - opiskelua vai ammattia varten

Kuten jo aiemmin mainittiin, on valintakokeiden kriteereillä suuri merkitys niin koulutusyksikölle, kuin yhteiskunnallekin. Kalajan (2008, 5) mukaan Kari, Heikkinen ja Varis (1997) perustelevat väitettää sillä, että tasaisessa hakuprosessissa pienikin pistemäärän muutos valintakokeessa siirtää koulutukseen hakijan sijalukua merkittävästi. Tästä syystä se, millaisia soveltuvuus-kriteereitä pääsykokeissa käytetään, nousee erittäin tärkeäksi. Kriteerien tulisi pohjautua tarkkaan faktatietoon ammatissa vaadittavista ominaisuuksista sekä sen ilmiöistä ja haasteista. Toisaalta koulutuksen sisäiset tavoitteet määrittelevät valintakokeita ja valintakoemenestys taas koulutuksen liikuntalajien opetussisältöjä (Kalaja 2008, 67). Kuitenkin tulee muistaa, että koulutuksen tehtävänä on palvella yhteiskunnan tarpeita ja tulevaa työelämää. Kouluilla on siis iso vastuu nuorison hyvinvoinnista ja kehityksestä, joten myös alalle koulutettavien hakijoiden valintaan tulee kiinnittää erityistä huomiota. (Kalaja 2008, 6.)

Vuonna 2001 tehdyn opiskelijavalintaselvityksen mukaan yksiköt ovat olleet pääasiassa tyytyväisiä valintaperusteisiinsa sekä sisään päässeisiin hakijoihin. Tämän perusteella monellakaan valintayksiköllä ei ole halua muuttaa valintatapaansa ja näin ollen tietoa ja osaamista valintakokeista siirretään perinteen tapaan uudelle henkilökunnalle miettimättä onko uudistukselle tarvetta. (Kalaja 2008, 42.)

Vuodesta 2002 lähtien liikunnan sivuainevalinnassa on hakijoita testattu kahdessa vaiheessa: kirjallisella monivalintakokeella sekä soveltuvuustesteillä. Ensimmäisen vaiheen monivalintakokeet tarjoavat kaikille yhtäläiset mahdollisuudet

pääsykoeaineistojen tullessa kaikille näkyviin samana päivänä. Myös kokeiden arviointi tapahtuu syöttämällä testilomakkeet optisen lukijan läpi, joten tulkinnalle ei jää varaa. Kuitenkin toisen vaiheen soveltuvuustestit vaativat tarkempaa tarkastelua. Perehdytään seuraavaksi niihin.

Toisen vaiheen soveltuvuuskokeisiin osallistuvilta hakijoilta testataan motorisia taitoja sekä fyysisiä ominaisuuksia ulkoliikunta-, vesiliikunta, voimistelu- sekä palloiluympäristössä (Kalaja 2008, 62–63). Pääsykokeisiin osallistuvilta hakijalta tulisi siis testata ominaisuudet joita tulevan työtehtävän suorittaminen edellyttää. Tämän päivän yhteiskunnassa rekrytointijärjestelmältä edellytetään tasa-arvoa, avoimuutta sekä samanlaisten mahdollisuuksien takaamista jokaiselle hakijalle. (Kalaja 2008, 33.) Jos liikuntakasvatuksen pääsykokeissakin tulisi siis noudattaa kaikille tasa-arvoista lähtötilannetta, eivät erinäiset lajitiedot- ja taidot tätä takaa. Lajiosaamisen kautta käytävät pääsykokeet tarjoavat etulyöntiaseman osalle pyrkijöistä, kun taas toiset hakijat joutuvat väistämättä altavastaajan asemaan.

”Opiskelijavalinnan yhtenä tärkeänä tehtävänä on valikoida pyrkijöiden suuresta joukosta kullekin koulutusosalalle kyvyiltään ja koulutettavuudeltaan sekä alan ammatillisiin tehtäviin lahjakkain, motivoitunein ja soveliain aines.” (Kalaja 2008, 34.)

Mikäli liikuntakasvatuksen pariin halutaan siis henkilöitä, jotka omaavat tarpeelliset kyvyt omaksuakseen erilaisten liikuntamuotojen perustaidot ja jotka ovat motivoituneita koulutuslinjansa toteuttamiseen työelämässä, olisi koulutuksen pääsykoejärjestelmän syytä muuttua. Tämänhetkinen pääsykoejärjestelmä asettaa riskin sille, että se karsii hakijoiden joukosta opiskelijoita, joilla motivaatiota sekä motorisia taitoja alalle löytyisi, mutta pääsykokeissa vaadittava lajiosaaminen ei vielä ole huipussaan.

Riskinsä on siinäkin, että kun hakijoita on paljon suhteessa suoritusten seuraajiin, muodostuu tarkkailijoille vain pieni vaikutelma hakijoiden tasosta. Eri valitsijoilla on siis erilaisia vaikutelmia pääsykokeisiin osallistuvista opiskelijoista. Tässä tilanteessa valintahaavi voidaan nähdä liian harvana, jolloin taas sattuman todennäköisyys nousee. Kun soveltuvuuskokeelle on asetettu vielä merkittävä painoarvo pisteytyksessä, voi valintapäätös kunkin hakijan kohdalla olla riippuvainen loppupelissä siitä, kenen arvioitavaksi hakija joutuu. (Kalaja 2008, 39.) Edellä mainittu vaikutelmien ja sattuman merkitys korostuu erityisesti liikunnanopettajien

koulutuksen pääsykokeiden soveltuvuusvaiheessa. Kun esimerkiksi lentopallolun taitoja mittaavassa harjoitteessa on kahden tarkkailijan vastuulla arvioida kahdenkymmenen hakijan suorituksia, on sattumalla todella suuri merkitys. Millä todennäköisyydellä suuresti motivoitunut ja motorisilta taidoiltaan lahjakas, mutta lentopallossa harjaantumaton hakija onnistuu hihalyönnissään juuri sillä hetkellä, kun tarkkailija kiinnittää hetkellisesti häneen huomionsa. Hetkellisesti epäonnistunut suoritus saattaa johtaa heikkoon pistemäärään kyseisessä testissä ja tällä saattaa olla ratkaiseva merkitys siihen, saavuttaako hakija tarvittavan pisterajan päästäkseen sisään koulutukseen. Koulutuksen pääsykoevalinnoissa olisikin tärkeintä kiinnittää huomiota sellaisiin mahdollisimman pysyviin ominaisuuksiin, jotka ovat työelämässä menestymisen kannalta tärkeitä (Kalaja 2008, 32). Ei yksittäisten lajitaitojen osaamiseen, vaan tämän päivän työelämässä tarvittavaan motoriseen lahjakkuuteen, jotta opettajan olisi mahdollista tarttua uusienkin tuulien tuomiin liikuntamuotoihin sekä niiden haasteisiin.

Valintakokeisiin osallistuvan opiskelijan kannalta tärkeäksi nousee myös valintojen oikeudenmukaisuus, sekä tasapuolisten mahdollisuuksien takaaminen ja tarkkuus. Tässä korostuu valintaperusteiden ”läpinäkyvyys-periaate”. Valintakriteerien tulisi olla kaikkien opiskelijoiden tiedossa ja hakijoiden tulisi pystyä ennalta tietämään mikä ratkaisee valinnan loppupelissä. (Kalaja 2008, 44–45) Soveltuvuuskokeiden tasapuolisuuden takaamiseksi olisikin tärkeää ilmoittaa, minkä lajien osaamista pääsykokeissa tullaan mittaamaan. Tällä tavalla taattaisiin myös lajeja harrastamattomille mahdollisuus harjoittaa taitojaan ennen pääsykokeita. Nykyiset hakijoille tiedotettavat soveltuvuuskokeiden valintaperusteet kohdentuvat motorisiin taitoihin, kuten voima- ja nopeuserotteluun, suuntatarkkuuteen tai reagointiin. (Liikunnan sivuainekokonaisuuden valintaperusteet 2015)

Aikaisemmista aiheeseen liittyvistä tutkimuksista mm. Telama (1968) huomasi lajiharrastuneisuuden sekä pääsykokeissa ja opinnoissa menestymisen yhteyden. Taidollista menestymistä ennusti miehillä eniten yleisurheilu, uinti sekä palloilu kun taas itsearviointi omasta liikuntaharrastuneisuudesta näytti ennustavan hyvää menestystä valintakokeissa. Kalajan (2008, 49) mukaan kuitenkin myös Telama oli sitä mieltä, että pääsykokeissa käytettävien valintakoetestien tulisi olla sellaisia, ettei etukäteisharjoittelulla, harrastuneisuudella tai lajiosaamisella olisi suurta vaikutusta tehtävissä menestymiseen.

Liikunnanopettajienkoulutuksen pääsykokeiden soveltuvuusvaiheessa on siis seikkoja jotka eivät kohtaa tämän päivän yhteiskuntaa. Sen lisäksi että olemassa oleva liikunnanopettajien valintajärjestelmä on niin hakijoiden kuin yksikönkin kannalta aikaa vievä ja kallis, ei myöskään koulun sekä yhteiskunnan muutoksia ole otettu huomioon.

Jos kuitenkin yleisesti ollaan sillä kannalla, että muuttunut maailma edellyttää haastamaan perinteiset käytänteet sekä valintamenetelmät, olisiko aika tarkastella miten oikeasti soveltuvimmat opiskelijat saataisiin valikoiduksi koulutukseen? Niin muuttuneen koulun kuin yhteiskunnankin kannalta olisi tärkeä miettiä, millaisia ominaisuuksia tämän päivän liikunnanopettajalta vaaditaan. Vaikkakaan muutoksiin vastaaminen ei toki ole ainoastaan pääsykoevalinnoista kiinni, tulisi opintoihin valitulta odottaa tietynlaisia ominaisuuksia joita tuleva ammatti vaatii. Tästä syystä korostuu myös ajatus siitä, kuinka yliopistojen tulisi olla aikaansa edellä. Yliopistojen tulee vastata tulevaisuuden haasteisiin ja tämän takia myös valintakokeilla tulisi olla ennustettavuutta tulevaa ammattia varten. Valintakokeiden tarkoituksena tulee olla saada valikoiduksi henkilöt, jotka menestyvät parhaiten opintojensa lisäksi myös tulevassa ammatissaan kehittäen sitä muuttuvan maailman tarpeiden mukaan. (Kalaja 2008, 7.)

4 MONITASOINEN KOULU JA MUUTOKSEN VAIKEUS

4.1 Koulun perustehtävä

Kävimme aiemmin läpi sitä, miten liikunnanopettajan on kyettävä mukautumaan yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. On kuitenkin tärkeää huomioida, että vaikka itseänsä kehittävän opettajan toimintaa muovaavat hänen tekemänsä havainnot yhteiskunnan muutoksesta, sitovat häntä myös koulun oma kulttuuri sekä koulukohtaiset opetussuunnitelmat. Tämän pohjalta onkin syytä tarkastella myös koulun perustehtävää muutosten ja perinteiden säilyttämisen paineessa.

Koulun perustehtävä on kysymys, joka olisi suotavaa jokaisen opettajan selvittää itsellensä. Suomalaisen kansakoulun pohjan loi Uno Cygnaeus. Suomalaisen koulun perinne nojaa peruskoulu-uudistukseen sekä kansakouluun. Kansakoulun ihanne oli, että kaikki kansalaiset saisivat mahdollisuuden sivistää itseään ja mahdollisuuden kehittää omia lahjojaan ja taipumuksiaan. (Rautiainen 2008, 34–35.)

Koulun syntyyn vaikuttaneita syitä voidaan luetella paljon. On nostettu esiin vapauden ja järjen käyttö, yksilöllisyys, vastuu muista sekä perinteen siirtäminen. Opetussuunnitelman yksi keskeisistä ulottuvuuksista on kysymys kansalaisuudesta ja siihen liitettävistä kasvatuspäämääristä. Näin ollen koulun perustehtävän alkuajoista lähtien on ollut kunnon kansalaiseksi kasvattaminen. Peruskoulu-uudistuksen myötä alettiin koulua viedä enemmän oppikoulumaiseen ja ainejakoisempaan suuntaan. Opiskelu alkoi valmentaa yliopistomaiseen työskentelyyn. (Rautiainen 2008, 35.)

Vuonna 2014 hyväksytyn ja 2016 voimaan astuvan opetussuunnitelman mukaan perusopetuksen tehtävää voidaan tarkastella sen opetus- ja kasvatustehtävän, yhteiskunnallisen tehtävän, kulttuuritehtävän sekä tulevaisuustehtävän näkökulmasta. Peruskoulun tulee tarjota oppilaalle mahdollisuus laajan yleissivistyksen perustan muodostamiseen sekä oppivelvollisuuden suorittamiseen. Lisäksi opetuksen saavutettavuudesta tulee pitää huoli. (OPS 2014, 18.)

Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä kerrotaan uudessa opetussuunnitelmassa olevan tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden edistäminen. Kulttuuritehtävänä on edistää monipuolista kulttuurista osaamista ja kulttuuriperinnön vaalimista. (OPS 2014, 18.)

Koulu ja koulun perustehtävä asetetaan jatkuvasti kovan paineen alle. Muuttuva maailma tuo mukanaan haasteita, eikä koulu ole tahtonut kestää muutoksissa mukana. Maailma on toki muuttunut koko olemassaolonsa ajan, mutta etenkin viime vuosina puheet koulun tarpeesta muuttua ja koulun jälkeen jäämisestä ovat kiihtyneet. Yhteiskuntamme on tällä hetkellä merkittäväällä tavalla monikielisempi, monimediaisempi ja monikulttuurisempi kuin koskaan aiemmin (Jalkanen ym. 2012, 72).

Haasteena tämän päivän opettajalle on oppilasaineksen muuttuminen heterogeenisempään suuntaan. Nykyisin nähdään, että jokainen oppilas on erilainen oppija ja opettajan tulisi kohdata jokainen oppilas yksilönä. Tältä pohjalta opettajalla on siis valtava haaste, kun oppilaiden eriäviä tarpeita tulisi ottaa huomioon. (Jalkanen ym. 2012, 73.) Liikunnanopetukseen haasteita puolestaan tuo oppilasaineksen muuttuminen passiivisemmaksi. Tähän on johtanut ainakin oppilaiden vapaa-ajan harrastusten muuttuminen fyysisistä vähemmän kuormittaviksi. (Kalaja 2008, 23.)

Opettaja joutuu koulussa kiinnittämään myös aiempaa enemmän huomiota oppilaiden ei-toivottuun käyttäytymiseen sekä työrauhahäiriöihin. Olisikin opettajan kannalta toivottavaa kiinnittää entistä enemmän huomiota oppilaiden vastuuntuntoisuuden lisäämiseen. Koululla on kuitenkin tärkeä rooli kestävien arvojen ja vastuuntuntoisuuden opettajana. On oletettu, että syrjäytymisen ehkäisemisen tarve tulee näkymään tulevaisuuden opettajan työssä. (Kalaja 2008, 23–24.)

4.2 Tutkimustiedon, muutospuheen ja koulutyön vieraantuminen toisistaan

Koska koululla on instituutiona vahvat perinteet, jotka ulottuvat satojen vuosien päähän, joudutaan monesti pohtimaan kysymystä siitä, tulisiko koulutoiminnan asioita muuttaa vai säilyttää ennallaan. Usein tämän kysymyksen noustessa

esille kouluinstituutiota on kuitenkin syytetty ennemmin paikalleen jumiutumisesta kuin uudistusinnostuksesta. (Säntti 2008.) Tänä päivänä yhteiskunnan jatkuva muutostila edellyttää haasteisiin vastaamista. Koulut joutuvat väkisinkin reagoimaan vaikeasti ennakoitavaan muutosvirtaan tekemällä hallinnollisia sekä pedagogisia muutoksia, mikä osaltaan pakottaa opetushenkilökuntaa puntaroimaan oman työnsä perusteita sekä kehitystarpeita. (Johnson 2006, 76–77) Koulua kohtaan asetettavat toiveet ja odotukset kilpailevat koulujen suurten muutoslupaus-ten kanssa, mutta todellisuus ei tunnu vastaavan kumpaankaan näistä (Simola 1998, 1). Seuraavaksi tarkastelemme koulun kykyä mukautua yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin ja niiden tuomiin haasteisiin.

Niin kasvatustieteellistä tutkimusta kuin käytännön koulutyötäkin tarkasteltaessa on helppo huomata kuinka suomalaisen koululaitoksen muutos on perinteisesti hyvin hidasta. Koulunuudistusten vaikutukset eivät juurikaan vaikuta normaaliin luokkahuonetyöskentelyyn tai oppilaan ja opettajan toimintamalleihin. Koulutyö etenee omalla tiellään noudattaen omia traditioitaan välittämättä opetussuunnitelmien, lakien tai hallinnollisten ratkaisujen muutoksista. (Johnson 2006, 17.) Uusien muutosten jatkuva virtaus vaikuttaa kuitenkin väistämättä ja näihin vastaaminen edellyttää opettajan työtapojen muutoksen lisäksi muutoksia myös kouluyhteisössä sekä koulukulttuurissa (Johnson 2006, 18).

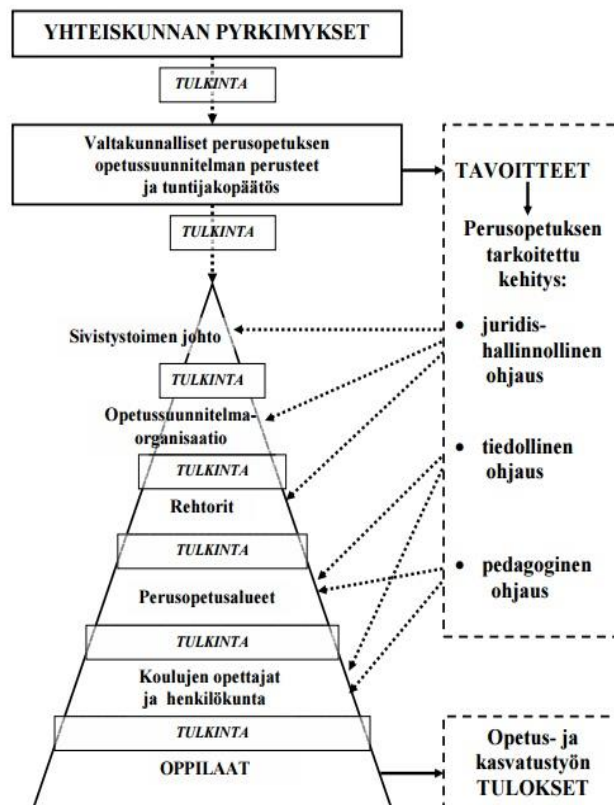
Se miksi koululta odotetaan vastausta näihin muutoksiin, johtuu siitä, että koulutusyhteiskunnassa juurikin koulutuksen odotetaan ratkaisevan monet ongelmat. Koulujärjestelmälle asetetaan suuret toiveet vaikka ratkaisua vaativat ongelmat olisivatkin enemmän poliittisia ja sosiaalisia kuin pedagogisia. (Simola 1998, 1.) Toisaalta niin kansallinen kuin kansainvälinenkin muutos aiheuttaa sen, että koulun todelliset haasteet johtuvat oppilaiden muuttuneista tarpeista. Monelta suunnalta kohdistuvat paineet koetaan usein kuitenkin uhkana, mistä syystä muutoksesta tulee entistä vaikeampaa. (Johnson 2006, 77.)

Tulevien kansalaisten kasvatusvastuun takia koulu pyrkii kuitenkin laitoksena ottamaan muutosta haltuunsa. Koululaitoksen muodostaessa perustehtävänsä tulevaisuuden haasteisiin vastaamisen pohjalle, täytyy myös opettajien reagoida muokkaamalla tehtävänsä reaktiivisen, säilyttävän roolin ohella, uudistavaksi eli proaktiiviseksi. (Säntti 2008.)

Aiemmin mainittiin kouluille asetettavan suuria toiveita sekä koulun antavan isoja lupauksia. Selkeimmin tapa puhua näistä toiveista ja lupauksista konkretisoituu kuitenkin kaukana käytännön luokkahuoneista, opetussuunnitelmissa, komiteamietinnöissä sekä lainsäädännöissä. Koulun kehittämisestä puhuminen on siirtynyt pois opetusalan ammattilaisilta ja niistä realiteeteista joissa käytännön toiminta tapahtuu. (Simola 1998, 2.) Kouluinstituution pitkälle ulottuva historia onkin muovannut tapoja sekä perinteitä, jotka ovat vain koululle tyypillisiä. Koulujen toiminta perustuu vuorovaikutukseen, mistä syystä sosiaalisten suhteiden merkitys korostuu tavallista voimakkaammin sen eri hierarkiatasoissa. Tästä syystä koulu muodostuu monista tasoista mikä asettaa sille omat tulkinnanvaraiset ongelmansa. (Johnson 2006, 78.)

Alla olevassa kuviossa (Kuvio 3.) jäsentyvät kouluorganisaation eri tasot ja se antaa hieman konkreettisempaa kuvaa hierarkiasta sekä siitä mistä syystä uudistusideoiden toteuttaminen usein aiheuttaa hankaluuksia käytännön tasolla. Korkeimmalta tasolta tulevat päätökset säätelee laissa eduskunta. Tämän jälkeen päätöksien seuraava vaihe kuvataan opetussuunnitelmissa joiden parissa kouluviranomaiset tulkitsevat ylempien tahojen pyrkimyksiä. Kolmantena kuntien sivistystoimen sekä kuntien koulujen johtajat tulkitsevat ylemmiltä portailta tulleita suunnitelmia, jonka jälkeen opettajat sekä koulun henkilökunta tekee oman tulkintansa määräyksistä ja niiden soveltuvuudesta oppilaiden kasvatukseen. Lukuisista tulkinnoista johtuen lähtökohtaisin sama tavoite saakin eri puolilla Suomea erilaisen toteutuksen. (Johnson 2006, 78.)

KUVIO 3. Koulutusjärjestelmän eri tasojen tulkinta opetussuunnitelman perusteiden tavoitteista. (Mukaillen Helakorpi 2001, 47; Svingby 1979.)

Kuvio 3. Koulujärjestelmän eri tasojen tulkinta opetussuunnitelman perusteiden tavoitteista.

Säntin (2008) mukaan Launonen ja Pulkkinen (2004, 27–45) laativat koulun tehtävän muuttumisesta neljän pääsuunnan jaottelun. Launosen ja Pulkkisen mukaan on olemassa neljä tekijää jotka aiheuttavat koululle muutostarpeen. Ensimmäisenä tekijänä nähdään lisääntynyt globaalius sekä monikulttuurisuus, toisena nuorten elämäntapojen muutokset, kolmantena lisääntyvä syrjäytyminen ja sen tuomat haasteet sekä neljäntenä koulun avoimempi luonne, joka nykyään tarkoittaa lisääntynyttä yhteydenpitoa koteihin sekä yhteiskunnan asioihin. Viimeisenä mainitun avoimuuden myötä kouluun on kytkeytynyt myös erityinen asiakasajattelu, joissa kodit nähdään asiakkaina ja koulu palveluita tuottavana laitoksena. Tämä luo helposti muutospaineita kilpailutuksen näkökulmasta ja vie huomiota pois perinteisistä pedagogisista lähtökohdista.

Kouluorganisaation päätösten tulkintojen takaa tulisi kuitenkin viimekädessä muistaa aina opettaja. Opettaja on se joka lopulta tekee henkilökohtaisen päätöksensä suunnitelmien ja muutosten toteuttamisesta omassa luokassaan. Tästä syystä muutosinnovaatiot saattavat helposti pysähtyä opettajan omiin traditioihin, jotka ovat muotoutuneet tämän omien koulu- sekä opiskeluaikojen kokemuksista ja saaneet vahvistusta työyhteisön omista perinteistä. Tältä kantilta katsottuna yhtenä olennaisena muutosta estävänä tekijänä voidaan nähdä myös opettajan koulutuksen perinteikkyys. (Johnson 2006, 80.)

Vielä vuoden -52 opetussuunnitelmassa koulun opettaja nähtiin oma-aloitteisena uudistajana sekä kehittäjänä ja opettajan työn osuus koko koulun kehityksessä koettiin tärkeämmäksi kuin erilaiset ”pedagogiset nousukaudet”. Muutoksen suunnannäyttäjät koulukulttuurissa vaihtuivat kuitenkin -60 - 70-lukujen taitteessa. Koulun kehittämisestä puhuivat nyt opettajien lisäksi myös muut ammatillaiset, kuten kouluhallituksen virkamiehet sekä kansakoulutarkastajat. Uudet kouluasiantuntijat esittivät uusia ajatuksia sekä vaatimuksia koulun kehittämisestä ja itse käytännön opetustyöstä vieraantunut keskustelu teki visioinnin helpoksi. Tänä päivänä kehityssuunnat haetaan tieteen parista suunnitelmallisista tutkimuksista, eikä riviopettajien innovaatioihin enää juuri huomiota kiinnitetä. Tällöin entisistä ”keksijöistä” tulee ”keksintöjen kohteita” ja useissa tapauksissa myös esteitä uusien keksintöjen toteutukselle. (Simola 1998, 2–3.)

Koska koulun toimintaa tuntuu kuitenkin edelleen määrittelevän luokkahuoneissa tapahtuva toiminta, tulisi viimekädessä pohtia sitä, kuinka vuosikymmenestä toiseen uudistusyrityksiä uhmaava vakiintunut luokkahuonetyöskentely saataisiin mukaan uudistuksiin (Johnson 2006, 82). Kyseisen ongelman olemassa olosta on ollut tutkimusnäyttöä jo 60-luvulta lähtien, mutta perinteinen työskentelymalli tuntuu edelleen määrittelevän käytännön työn innovaatioista ja reformeista huolimatta samalla perinteen jatkamisella (Simola 1998, 3–4). Tärkeintä muutosten mahdollistamiselle olisikin saada mukaan omissa perinteissään ja uskomuksissaan kiinni olevat opettajat (Sahlberg 1996, 27).

4.3 Liiallinen kiire muutosten esteenä

90-luvulta lähtien on voitu puhua muutoksen olevan selkeä osa kouluorganisaatiota. Muutoksen ja uudistusten tärkeyttä korostetaan konferensseissa, erinäisissä seminaareissa sekä opettajien ammattilehdissä. Ongelmakohtista puhutaan yhteen ääneen, mutta puheissa ei kiinnitetä huomiota käytännön järjestelyihin. Yksi perusteellisimmista ongelmista onkin se, ettei kouluille anneta tarpeeksi aikaa muutosten toteuttamiseen. Uudistusehdotukset seuraavat usein toistaan vaikka edellisiinkään ei ole vielä ehditty perehtyä. Simolan mukaan Sahlberg (1997) kuvaakin ongelmakohtaa juuri sillä, että ”innovaatioiden kehittäjien, kokeilijoiden, tutkijoiden ja päätöksentekijöiden välinen koordinaatio ja vuorovaikutus puuttuu”. (Simola 1998, 3.) Tämä saa aikaan sen, että käytännön opetukseen omaksutut innovaatiot jäävät seuraavien jalkoihin ja unohtuvat heti alkuunsa koska tieto ei kulje molempiin suuntiin. Myös Sääntti (2008) toteaa kouluja kehitettävän kehittämisen vuoksi, mistä johtuen opetushenkilökunta usein väsy helposti uudistamisyrityksiin eikä koulujen johdollaakaan ole motivaatiota tämän tietäen myydä uusia ideoita alaisilleen.

Lukuisat tutkijat selittävät yhtenä koulumuutosten hitautta selittävänä seikkana myös opetustyön yksilöllisyyttä. Opettajat tekevät työtään oman alansa ammattilaisina, joilla on vahva autonomian tunne. Tällöin kehityskritiikin vastaanottaminen sekä siihen reagoiminen on usein hankalaa sekä aikaa vievää. Mikäli oman työn kriittinen arviointi, siitä saatu palaute sekä palautteen omaksuminen on hidas, on riskinä, että nopeasti vaihtuvat muutosprojektit kaatuvat juuri näihin kohtiin. (Johnson 2006, 81.)

Hyvänä esimerkkinä Suomalaisen peruskoulun uudistamisen epäonnistumisesta on nähty myös vuoden -94 opetussuunnitelma. Vaikka alkuun uudesta opetussuunnitelmasta povattiin suurinta muutosta kouluille sitten peruskoulun synnyn, puhuivat tutkimustulokset toista kieltä. Vuonna -96 kaksi vuotta suomalaista peruskoulu-uudistusta seuranneiden brittitutkijoiden tulokset osoittivat, että vain puolet tutkimukseen osallistuneista kouluista kykeni uusimaan toimintakulttuuriin. (Simola 1998, 4.) Vastaavia esimerkkejä löytyy lukuisia, joissa juuri hallintoaloitteisten kehittämishankkeiden päätyttyä koulujen tila on palautunut takaisin lähtötilanteeseen (Simola 1998, 5).

Muutoshalukkuudesta huolimatta on koulun muuttumattomuutta järkeily 90-luvulta lähtien korostamalla muutoksen prosessin monimutkaisuutta. Johnsonin mukaan Hargreaves (1994) erotteli kolme erilaista tasoa, jotka määrittelevät koulukulttuurin muutosta. Näitä ovat muutoksen substanssi sekä muutosprosessin ja muutoksen konteksti. Ensimmäisellä ”muutoksen substanssilla tarkoitetaan opettajien kohtaaman muutoksen sisältöä. Prosessi koostuu käytännöistä, säännöistä, suhteista sekä sosiologisista ja psykologisista mekanismeista. Konteksti eli muutoksen ympäristö rakentuu laajemmista yhteiskunnallisista ja sosiaalisista tekijöistä.” (Johnson 2006, 84–85.) Tällaisen moniulotteisen systeemin muuttamisessa päättäjien tulisi ymmärtää muutettavan järjestelmän kaikki tasot. Koulun muuttamisessa tärkeintä olisi saada muutos samanaikaisesti aikaan yksilöiden asenteissa, yhteisön vuorovaikutussuhteissa ja normeissa sekä koko koulukulttuurissa ja sen ajattelutavoissa. (Johnson 2006, 84–85.)

Mahdollisesti tunnetuin suuntaus angloamerikkalaisessa koulunuudistukseen liittyvässä keskustelussa on Michael Fullaniin sekä edempänä mainitun Andy Hargreavesiin ”postmoderniksi muutosajatteluksi nimittävä koulukunta”. Fullaniin ja Hargreavesiin mukaan muutosta ei nähdä ylhäältä alaspäin toteutettavana suunnitelmallisena prosessina, vaan muutos tapahtuu perhosefektin tavoin koko yhteiskunnasta käsin. Näin ollen todellinen muutos ei ole yhdenkään toimijan hallittavissa, vaan muutos nähdään historiallisissa, sosiaalisissa sekä kulttuurisissa yhteyksissään, jotka sekä rajoittavat että mahdollistavat muutosta. Opettajan tehtävä onkin toimia kontekstissaan, niiden mallien mukaan, mitkä milloinkin ovat vallalla. (Simola 1998, 10–11.)

Vaikka opettajalle työn autonomia on osa ammattikuvaa, on hän virkansa puolesta kuitenkin velvollinen toteuttamaan yläpuolelta annettuja koulun uudistustehtäviä. (Säntti 2008.) Yhtenä koulun uudistamisen kannalta tärkeimpänä mahdollisuutena ja samalla esteenä on nähty juuri opettajien osalta työyhteisön tärkeyden sekä opettajien keskinäisen yhteistyön merkitys. Samalla kuitenkin kun koulun kehittäminen tuntuu yhä enemmän perustuvan kollegiaalisuuteen, tulisi myös individualismia, opettajan yksilöllisyyttä toimijana kunnioittaa. Perinteisesti opettajan rooli onkin ollut itsenäisen työn tekijänä, omaan luokkaansa eristäytyneenä toimijana, mutta koska muutaman innokkaan opettajan rooli ei koulun toiminta-

kulttuuria riitä muuttamaan, on yhteistyön käynnistämiseksi kehitetty viimevuosina paljon erilaisia malleja. Koulumaailmalle onkin tarjottu tiimiorganisoidun verkostokoulun mallia, yhteistoiminnallisen koulun mallia, tutkivan koulun mallia, professionaalisen oppivan yhteisön sekä oppivan koulun mallia. Tärkeintä kuitenkin olisi koulukohtaisen ryhmädynamiikan ymmärtäminen sekä kehittäminen. Valmiiden toimintamallien toteuttaminen jää helposti muutaman opettajan hartioille, mikäli vallitseva koulukulttuuri ei ole valmis yhteistyöhön itsessään. (Johnson 2006, 88–89.) Mikäli muutosten toteuttaminen jää yksittäisten opettajien hartioille, saattaa oman työn toteuttamisen, autonomian, velvollisuuden tunteen sekä ylhäältä asetettujen tavoitteiden välissä painiville opettajille syntyä turhautumista sekä syyllisyyden tunnetta tavoittamattomista tavoitteista. Pahimmassa tapauksessa ristiriitainen tilanne odotusten ja luokkahuoneiden todellisuuden välillä saattaa aiheuttaa työuupumusta sekä ”loppuunpalamista”. (Simola 1998, 8–9.)

Syitä koulunmaailmassa vallalla olevaan yksilöllisyyden korostamiseen voi etsiä jo opettajankoulutuksesta. Jos opettajiksi opiskelevat orientoituvat opettajuuteen jo opiskeluvaiheessa refleктоimalla yksilöllistä ammatillista kasvuaan ja oppimispäiväkirjaa pitämällä, voidaanko tämän nähdä tukevan kollegiaalisuutta? Todellisen työmaailman ja vastavalmistuneen opettajan kohdatessa ylhäältä asetetut odotukset saattavatkin olla toisenlaiset, kuin mihin koulutus oli valmistanut. (Säntti 2008.)

Mitä tieteellisellä tutkimuksella sitten on tarjota opettajalle joka jo valmiiksi taistelee muutoksen keskellä? Vaikka tieteelliseltä tutkimukselta odotetaan usein valmiita vastauksia, ei sen kuitenkaan tulisi voida pakottaa ketään hyväksymään tai kieltämään saamiensa tuloksia kyseenalaistamatta. Tutkijoiden tehtävänä tulisi olla vain asioiden järjestelmällinen esittäminen, jonka jälkeen opettajilla olisi mahdollisuus miettiä itse käyttäkö tuloksia vai eikö ja voiko tuloksia hyödyntämällä kehittää koulua siihen suuntaan missä niin opettajien kuin oppilaidenkin olisi parempi kasvaa ja kehittyä. (Simola 1998, 19.)

Viimeisenä koulun muutosta luonnehtii kuitenkin muutos. Vaikka koulu säilyttää vuosikymmenestä toiseen omat perinteensä on se samalla myös proaktiivinen (Säntti 2008). Muutoksiin tähdätessä tärkeää olisi muistaa muutoksen komplek-

sisuus varsinkin koulun tasolla tarkasteltaessa. Muutoksen tapahtumiseen vaikuttavat useat seikat, eivät muutu hetkessä vaan tulosten tarkasteluun varattavan aikavälin tulisi olla riittävän pitkä. (Johnson 2006, 88.)

Keskusjohtoisten sekä valtakunnallisten visioiden sijasta olisi sittenkin ehkä hyödyllisintä palata siihen tilanteeseen missä yksittäisten opettajien sekä koulujen hyöty tunnustettaisiin muutosten perustana, lähtökohtana sekä ylläpitäjänä. Loppujenlopuksi tärkeintä on se mitä opetuksen käytännön toteuttaja tekee ja ajattelee. Lukuisat juuri luokkahuoneissa sekä kouluyhteisöissä tapahtuvat havainnot sekä niitä seuraavat reaktiot ovat niitä, jotka todennäköisimmin johtavat muutosten toteuttamiseen ja sitoutumiseen erinäisten valtakunnallisten hankkeiden sekä rahoitusten päätyttyä. (Säntti 2008.)

5 TUTKIMUSPROSESSI

Lähdimme tekemään gradututkielmaamme liikunta- ja harrastuskulttuurin muutoksista sekä sen vaikutuksista koulussa ja yhteiskunnassa. Yhtenä suurena vaikuttajana aiheemme muovautumiseen toimi vuonna 2016 voimaan astuva opetussuunnitelma, joka vuosikymmenien jälkeen tulisi radikaalisti muuttamaan koulun liikunnanopetuksen perinteisiä rakenteita. Olimme kahdenkeskisissä keskusteluissamme käyneet läpi yhteiskunnassa tapahtuvan liikunta- ja harrastuskulttuurin muutosta ja halusimme selvittää, miten tämä muutos heijastuu koulun liikunnanopetukseen.

Lajikirjon lisääntyessä sekä monien perinteisten koululiikunnassakin käytettyjen lajien menettäessä suosiotaan nykynuorison parissa, oli perusteltua tutkia liikuntatunnilla opetettavia aiheita. Koululiikunnan perimmäinen tarkoitus on synnyttää oppilaalle positiivisia kokemuksia ja saada tämä omaksumaan liikunnallinen elämäntapa (OPS 2004). Mikäli koululiikunnassa käytetyt liikuntamuodot eivät toimi oppilasta motivoivina, vaikeutuu tavoitteen saavuttaminen huomattavasti.

Edellä esitettyjen pohdintojen pohjalta tutkimuskysymykseksi muodostui lopulta: Miten muuttunut liikunta- ja harrastuskulttuuri näkyy koulun liikuntatunneilla? Vaikka kysymystä olisi ollut mahdollista tarkastella monestakin eri näkökulmasta, kuten liikuntatunteja subjektiivisesti tarkkaillen tai oppilasryhmiä haastatellen, halusimme tarkastella asiaa nimenomaan opettajien näkökulmasta.

5.1 Tutkimuksen metodologia

Laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus käyttää metodologiaa ja menetelmiä aineiston keräämiseen ja sen analysointiin. Ennen siirtymistä tutkimukssamme käytettyyn metodologiaan ja menetelmiin, avaamme nämä termit. Tuomea ja Sarajarveä (2002, 11) mukaillen metodologialla tarkoitetaan metodiikkaa tai metodien käyttöä, jolla viitataan siihen, kuinka tutkimuskäytännössä hankitaan uutta tietoa todellisuudesta. Metodi taas tarkoittaa erilaisia aineistonkeruu- ja/tai analyysimalleja, joilla kerätään sekä analysoidaan aineistoa. Aineistonkeruu ja aineiston analyysille on kuitenkin olemassa aina eri metodinsa. Tutkimuksessa

syntyneen tiedon perustele siis metodi, mutta metodologia kysyy, onko tämä perusteltu eli käytetty menetelmä järkevä.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimustulosten ei voida katsoa olevan irrallisia käytetystä aineistonkeruu- ja analyysimenetelmästä. Tutkija tekee päätökset tutkimusasetelmasta oman ymmärryksensä mukaan, joten laadullisen tutkimuksen tieto on tässä osin subjektiivista. Näin ollen ei ole olemassa puhdasta objektiivista tietoa. Laadullisella tutkimuksella pyritään kuvaamaan tietynlaista ilmiötä ja ymmärtämään sitä. Esimerkiksi meidän tutkimuksessamme tuo ilmiö on muuttuneen liikuntakulttuurin vaikutukset koululiikuntaan. Kvalitatiivisen tutkimuksen yhteydessä nousee usein esiin termi hypoteesittomuus, jonka mukaan tutkijalla ei tule olla vahvoja ennakko-olettamuksia esimerkiksi tutkimuksen lopputuloksista. On kuitenkin muistettava, että aina on läsnä jonkinasteisia ennakko-olettamuksia ja niitä on lähes mahdotonta kytkeä täysin pois. Toisaalta ennakko-oletukset tulisi myös tiedostaa ja aineistojen avulla tulisi avoimesti löytää uusia näkökulmia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 19; Eskola & Suoranta 1998 19–20.)

5.2 Aineiston keruu teemahaastatteluilla

Toteutimme tutkielmamme laadullisena haastattelututkimuksena. Kirjoitettamme ensin tutkimuksen teoriaa, alkoi tämän myötä tutkimusmetodi muotoutua laadullisen tutkimuksen suuntaan ja päätimme toteuttaa tutkimuksen haastatteleamalla pientä kohderyhmää. Pohdimme ennen haastatteluja myös haastattelulomakkeen tekemistä, jonka avulla olisimme saaneet suuremman otannan tutkimustamme varten, mutta havaitessamme aiheesta löytyvän suhteellisen paljon teorial tietoa, koimme, että henkilökohtaisilla haastatteluilla saisimme tarkempaa informaatiota opettajien omista kokemuksista aiheeseemme liittyen.

Työstettyämme ensin tutkimuksen teoriaosuuden, oli haastattelukysymysten teemat helpompi jäsentää vastaamaan isompia kokonaisuuksia. Vaikka teoria ohjaisikin vahvasti haastattelukysymystemme syntyä, emme nähneet sitä huonona asiana. Tästä syystä aineiston analyysia tehdessä, meidän oli mahdollista etsiä vertauskohtia tutkimuksemme tueksi teoriaosuudesta ja vastaavasti löytää myös eroavaisuuksia aiemmin tehtyihin tutkimuksiin.

Yhtenä teemahaastatteluiden hyötynä oli se, että haastattelutuokioiden tuntuivat enemmänkin kahvipöytäkeskusteluilta kuin tutkimuksen tekemiseltä. Tämä menetelmä mahdollisti myös sen, että kaikille haastateltaville ei ollut tarvetta esittää samassa järjestyksessä identtisiä kysymyksiä. Haastattelut elivät tilanteen mukaan ja tarkentavia lisäkysymyksiä oli mahdollista esittää pääteemojen sisällä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Haastattelut toteutettiin opettajien toivomusten mukaan heidän omilla työpaikoillaan joko opetustuntien välissä tai työpäivien jälkeen. Kaikissa tapauksissa tapasimme opettajat heidän kouluillaan sovittuna ajankohtana, jonka jälkeen siirryimme heidän osoittamaansa luokkahuoneeseen suorittamaan haastatteluja. Haastattelut nauhoitettiin kahdella puhelimella, millä varmistimme sen, että kaikki vastaukset tulevat nauhalle, vaikka toiseen nauhoituslaitteeseen tulisikin ongelmia. Haastattelut kestivät noin puoli tuntia kerrallaan ja litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 25 sivua analysoitavaksi.

Miettiessämme haastattelukysymyksiä, ilmeni ongelmia siinä, kuinka muotoilla kysymykset vastaamaan parhaalla mahdollisella tavalla tutkimusongelmaamme. Tarkoitus oli alusta lähtien saada mahdollisimman laaja käsitys opettajien kokemuksista ilman, että haastattelut lähtisivät sivuraiteille. Teimme ensin kysymyksistä luonnoksia, jonka jälkeen ne muotoutuivat lopulliseen muotoonsa ohjaajan kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen. Päädyimme siihen, että jaoimme kysymykset kolmeen teemaan, joita olivat opetusmuistot, liikunta- ja harrastuskulttuurin muutos sekä opetussuunnitelma.

Opetusmuistojen tarkoituksena oli saada haastateltava prosessoimaan omia lähtökohtiaan koululiikunnan opettamiseen sekä avaamaan sitä, miten on itse kokenut nuoruudessaan koulun liikuntatunnit voidaksemme peilata näitä nykypäivään. Ohjaavia kysymyksiä olivat opetusmuistot omilta kouluajoilta, eli mikä oli ennen tärkeää nuorille liikunnassa ja oliko näillä erityistoiveita opetettavista liikuntalajeista. Tämän jälkeen kysyimme muistoja siitä, mitä haastateltava piti tärkeänä oman opetusuransa alkumetreilla. Peilasimme tätä lisäksi vielä nykytilanteeseen, eli mitä haastateltava piti haastatteluhetkellä tärkeänä omassa liikunnanopettajan työssään.

Liikunta- ja harrastuskulttuurin muutoksissa pureuduimme yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin ja kysyimme onko liikuntakulttuuri muuttunut haastateltavan nuoruuden, sekä aikuisiän aikana ja miten. Kyseisessä teemassa haimme vastauksia myös siihen, miten koulu on vastaanottanut liikunta- ja harrastuskulttuurin muutoksen ja näkyykö se oppilaiden toiveissa. Tiedustelimme vielä, nouseeko haastateltavalla mieleen oppilaiden mahdollisista toiveista sellaisia lajeja, joita olisi valmis ottamaan mukaan liikunnanopetukseen. Tällä tavalla meillä oli mahdollista hakea vahvistusta teoriaosuudellemme siitä, kuinka opetusalan ammattilaiset itse kokevat liikunta- ja harrastuskulttuurin muuttuneen vuosien varrella.

Kolmantena ja viimeisenä teemana haastattelimme liikunnanopettajia siitä, kuinka he kokivat tulevan opetussuunnitelman muutosten vaikuttavan työhönsä. Haastattelukysymyksenä käytimme kysymystä: Kuinka tuleva opetussuunnitelma tulee vaikuttamaan työhösi vastaisuudessa vai vaikuttaako mitenkään? Tiedustelimme myös kokeeko opettaja muutoksen hyvänä vai huonona asiana. Tässä kohtaa meillä oli vastausten pohjalta mahdollisuus tarkastella, opettajien omaa asennoitumista ylemmältä taholta tuleviin muutospaineisiin. Toisaalta opetussuunnitelma antaa suuntaa yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten kohtaamiseen, mutta toisaalta opettajat ovat itse oman alansa ammattilaisia ja oli mielenkiintoista havainnoida aiheuttaisiko radikaali opetussuunnitelman muutos minkälaisia reaktioita.

5.3 Kohderyhmän valinta

Kohderyhmää valitessamme pyrimme valitsemaan haastateltavat edustamaan ensinnäkin isompaa ja pienempää paikkakuntaa, koska näin oli mahdollista verrata myös sitä, kuinka erilaiset paikkakunnat tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia. Toisena muuttujana halusimme saada vastauksia kysymyksiimme työuriansa eri vaiheissa olevilta opettajilta. Tästä syystä jaottelimme haastateltavat kolmeen kategoriaan: Työuransa alkuvaiheilla olevat (työkokemusta 5-10 vuotta), uransa keskivaiheilla olevat (10 - 25 vuotta) sekä uransa loppuvaiheilla olevat opettajat

(yli 25 vuotta). Kolmantena kriteerinä pyrimme saamaan mukaan molempien sukupuolten edustajia, mikäli haastatteluista saattaisi löytyä eroavaisuuksia miesten ja naisten välille.

Yhteensä haastatteluihin valikoitui 5 henkilöä, joista 2 edusti nuorempaa opettajasukupolvea, 2 uransa puolivälissä olevaa opettajakuntaa, sekä yksi pian eläköityvä miespuolinen opettaja. Näin ollen haastatteluihin oli mahdollista saada mahdollisimman laaja näkemys eri vuosikymmenien muutoksista liikunta- ja harrastuskulttuurissa, niin vapaa-ajan kuin koululiikunnankin parissa.

Liikunnan opetuksessa halusimme tarkastella nimenomaan noviisi ja eksperttiopettajien eroja heidän työtavoissaan ja ajatuksissaan. Noviisiksi kutsutaan vasta-alkavaa opettajaa, jonka ammattitaito lisääntyy kokemuksen myötä ja kehittyy vähitellen asiantuntemukseksi. Eksperttiopettajan katsotaan olevan useita vuosia työkokemusta omaava asiantuntijaopettaja. (Leino & Leino 1997; Kottler & Kottler 2013.) Tästä syystä haluamme tarkastella myös sitä, tuovatko nuoremmat opettajat koulumaailmaan innokkaammin esimerkiksi uusia lajeja ja ideoita, vai vetääkö koulukulttuuri heidät mukanaan?

Riippumatta näkökulmista, on vastavalmistuneen opettajan ensimmäisten työvuosien todettu olevan opettajan tulevan kehittymisen kannalta merkittäviä. (Nyman 2009, 317–318.) Tämän vuoksi osa haastattelukysymyksistämme koski myös opettajien omia näkemyksiä siitä, kuinka heidän opetusfilosofiansa on muuttunut uran ensimmäisistä vuosista tähän hetkeen.

Toteutimme haastattelut henkilöhaastatteluina vieraillemalla haastateltavien omilla työpaikoilla molempien ollessa läsnä. Tällä tavalla molempien oli mahdollista tehdä tulkintojaan haastateltavan vastauksista ja esittää tarvittaessa täydentäviä lisäkysymyksiä. Näin saimme maksimoitua parityönä toteutetun gradututkimuksen hyödyt. Kaksi päätä ymmärtää paremmin kuin yksi. Haastattelut suoritettiin kahtena päivänä kahdella eri paikkakunnalla erona se, että viimeinen haastattelu toteutettiin sähköpostikyselyllä odottamattoman sairastapauksen johdosta. Muihin haastatteluihin verrattuna tämä ei muuttanut aineistoa muuten kuin, että haastateltavalla oli aikaa miettiä vastauksiaan pidempään kuin muilla tutkimukseen osallistuneilla. Tarkentavat lisäkysymykset oli mahdollista hoitaa jälkikäteen.

5.4 Teemoittelu tutkimuksen analyysimenetelmänä

Tutkimusta tehdessä yksi olennaisimmista asioista, minkä tulee onnistua, on aineiston analyysi sekä tästä tehtävät johtopäätökset (Hirsjärvi ym. 2004, 209). Tästä syystä tutkijan tulisi hahmottaa tutkimuksensa kannalta tärkeimmät kysymykset, sekä se kuinka vastaukset näihin hankitaan luotettavimmin.

Tässä tutkimuksessa tutkimuksen lähtökohdat sekä aineiston keruu muodostuivat teorialähtöisesti. Tutkimuskysymyksen sekä jälkikäteen teoriapaketin muotouduttua päädyimme henkilökohtaisiin teemahaastatteluihin sen pohjalta, mitä teoriaa tutkiessamme olimme saaneet aiheesta selville. Tämän kaltainen avoin tutkimussuunnitelma tuo samalla yhteen tutkimuksen eri vaiheet teoriasta aineistonkeruuseen sekä aineiston analyysiin ja raportointiin (Eskola & Suoranta 1998, 16). Tämänlaisen työskentelytavan avulla meille muotoutui selkeä suunnitelma siitä, mitä haastatteluilla olisi olennaista selvittää ja kuinka analyysin tulisi tapahtua.

Aineiston analyysissa selkein valinta oli itsellämme teemoittelu, koska jo haastattelukysymyksiä valitessa olimme teemoitelleet kysymyksiä teorian pohjalta laajempiin kokonaisuuksiin. Samalla tavalla haastattelujen analyysi tuntui alkavan jo haastatteluja tehdessä, koska vastaanotettavaa tietoa prosessoitiin ja peilattiin jatkuvasti jo teoriasta saatuun tietoon. Aineiston analysointi alkaakin joidenkin näkemysten mukaan jo sen keruuvaiheessa, vaikka tarkempi tulkinta vaatisikin vielä koko haastatteluaineiston purkua (Syrjälä ym. 1994, 89).

Teemoittelu edellyttää teorian ja kerätyn aineiston vuoropuhelua, jottei tutkimus koostuisi pelkästään yksittäisistä sitaateista (Tuomi & Sarajärvi 2003, 175). Tästä syystä teorian tunteminen aiheesta helpottaa analysointia huomattavasti. Bogdan ja Taylor (1998, 183) korostavat vuorostaan sitä kuinka tutkijan olisi työtään selkiyttääkseen mielekästä yhdistellä samankaltaisia asioita isompien käsitteiden ja teemojen alle.

Yhtälailla kuin teemoittelu edellyttää aineiston järjestelyä sekä teoriaan peilaamista, edellyttää se myös vuorovaikutusta tutkijan omien tulkintojen kanssa. Empiirinen aineisto tulee liittää osaksi teoreettisia käsitteitä ja tuloksissa tulisi esittää aineistoa kuvaavat teemat. (Tuomi ja Sarajärvi 2003, 114–115.) Tästä syystä tutkijan onkin tärkeää löytää sopiva tasapaino peilatessaan teemoiteltua aineistoaan teoriaan ja tehdessään siitä omia tulkintojaan. Muuten riskinä on että analyysi jää pelkäksi sitaattien esittelyksi ilman syvällisempää tulkintaa. (Eskola & Suoranta 1998, 174–180.)

5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyyden voidaan katsoa jakautuvan kahteen pääryhmään, jotka käsittelevät tutkimuksessa käytettyjen henkilöiden tietosuojaa, sekä tehdyn tutkimuksen käyttötarkoituksia jatkossa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Kun kyseessä on vapaamuotoinen aineistonkeruumetodi, on tutkijalla itsellään vastuu tutkimuksensa eettisyyden ratkaisussa. Tämä edellyttää myös, että tutkijan ja tutkimuksen kohteena olevan henkilön suhde on vapaamuotoisempi.

Tutkimuksen kohteina olevien henkilöiden informointia pidetään tärkeänä osana tutkimusaineiston käyttöikää. Hyvin toteutetulla informoinnilla voidaan varmistaa, että tutkittava henkilö on perillä aineiston käyttötarkoituksesta, mahdollisista jatkosovelluksista sekä siitä, että henkilötiedot pysyvät suojassa ja tutkijan sekä tutkittavan välisenä. Samalla hyvin toteutetulla informoinnilla pyritään varmistamaan myös tutkimuksen läpinäkyvyys. (Aineistohallinnan käsikirja 2015.)

Oman tutkimuksemme ollessa puolistrukturoitu teemahaastattelu, pääsimme ennen haastattelun aloittamista keskustelemaan haastateltavan kanssa vielä kasvotusten. Jokaiselle haastateltavalle kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista, sekä siitä, että heidän henkilötietonsa suojattaisiin käyttämällä anonymia koodausmerkintää haastatteluviittausten kohdalla. Säilyttääksemme haastateltavien anonymiteetin, käytimme haastateltaviin viitatessa merkintää, joka paljasti ainoastaan haastateltavan sukupuolen (M = mies, N = nainen), sekä sen, missä vaiheessa työuraa haastateltava oli (1 = 5 – 10 vuotta, 2 = 10 – 25 vuotta), 3 = yli 25 vuotta). Tällöin merkinnäksi muodostui joko N/M1, N/M2 tai N/M3.

Tutkittavien henkilöiden yhteystiedot tallentuivat ainoastaan omille tietokoneillemme eikä tietoja luovutettu eteenpäin. Kaikkien haastateltavien vapaaehtoisuus ja suostumus varmistettiin henkilökohtaisesti alkuun puhelimesta sovittuna sekä ennen varsinaista haastattelua. Tutkimuksen aikana pyrimme myös noudattamaan tarkasti yleisesti tiedeyhteisöjen tunnustamia toimintatapoja, rehellisyyttä, huolellisuutta sekä tarkkuutta.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta yksi olennaisimmista seikoista koskee aineiston käsittelyä sekä sen luotettavuutta. Reliabiliteetin vuoksi onkin tärkeää, että tutkimuksessa käytetty aineisto on muokattu niin, että se on sitä lukevien tarkastettavissa. Itse pyrimme tutkimuksessamme nostamaan esille riittävästi viittauksia haastateltavien omiin kommentteihin tutkimuskysymyksistä, jotta lukijalla olisi mahdollisuus tehdä myös omat tulkintansa sekä johtopäätökset käsiteltävästä aiheesta. Omalla kohdallamme tutkimusaineistoa kerätessämme pääsimme myös henkilökohtaisilla haastatteluilla varmistamaan, ymmärsimmekö tutkittavien vastaukset oikein ja yhtälailla tutkimuksen kohteena oleva henkilö pääsi esittämään tarkentavia kysymyksiä. Tällä tavalla varmistettiin molemminpuolinen ymmärrys kulloinkin esillä olevasta teemasta.

6 TUTKIMUKSEN TULOSTEN TARKASTELU

Suoritimme haastattelut tutkimustamme varten teemahaastatteluina syksyllä 2015. Haastateltavia oli kaiken kaikkiaan yhteensä viisi henkilöä, joista neljää haastattelimme kasvotusten, sekä yhtä sähköpostitse. Käytimme analyysimenetelmänä teemoittelua, mikä tuntui johdonmukaiselta jatkolta puolistrukturoituihin teemahaastatteluihin. Haastattelut koostuivat kolmesta teemasta, joiden avulla halusimme selvittää, kuinka opettajat kokevat muuttuneen liikunta- ja harrastuskulttuurin muutoksen näkyvän koululiikunnassa. Vaikka teoriamme osoitti liikuntakulttuurin muuttuneen selvästi, koimme tarpeelliseksi kuulla tästä myös opettajilta itseltään.

6.1 Teema 1: Opetusmuistot

Kysyttäessä haastateltavien muistoja omilta kouluajoiltaan, esiin nousi vahva perinteisten lajien asema. Lajit vaihtelivat jalkapallosta pesäpalloon, ja yleisurheilusta hiihtoon. Vastauksissa toistui yleisesti se, että liikunta oli haastateltaville tärkeää ja mieluista.

”Joo, perinteiset lajit. Kyllä. Vuodest toisee – sanotaan niin...” (N2).

” Siihen aikaa mentii tollasilla peruslajeilla, et esimerkiksi sählyä ei ollu olemassa vielä salibandysta puhumattakaan, se tuli siel 70-luvun lopulla. Mä olin koulussa sitä ennen ni se oli ihan näitä perusjuttuja, et koripallo jalkapallo, lentopallo, pesäpallo ja sitte just hiihto ja telinevoimistelu ja nää.” (M3).

” Kyllähän ne joukkuepelit, pallopelit oli aika tärkeitä sillo omassa, kouluaikana ja nää hyvin perinteiset liikuntamuodot kaikkienensa.” (M1).

”Mulle tärkeää oli liikunta yleensä, olin kiinnostunu monesta yhtä aikaa... Koululiikunnassa olin kiinnostunu kaikesta. Yleisesti ottaen

muutkin, telinevoikkatunneilta osa yritti saada sairaspöissaoloja.”
(M2).

Suurin osa haastateltavista oli käynyt koulunsa 1980-luvulla tai aiemmin. 1980-luvulla perinteisten lajien asema oli edelleen vahva, vaikka vaihtoehtoisia liikuntamuotoja alkoikin ilmaantua (Zacheus 2008). Suomalaisen koululaitoksen muutos on perinteisesti hyvin hidasta, eivätkä yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaikuta kovinkaan nopeasti normaaliin koulutyöhön. Se etenee usein omalla painollaan välittämättä hallinnollisten ratkaisujen muutoksista. Luokkahuoneen omat traditiot vallitsevat vahvoina opettajien pitäessä kiinni hyviksi toteamistaan tavoista. (Johnson 2006.) Myös tämän tutkimuksen tutkijoiden kouluaikana 1990-luvulla ja 2000-luvun taitteessa koulun liikunnanopetus koostui vielä hyvin perinteisistä liikuntamuodoista salibandyn ollessa yksi ainoista vakiintuneista uusista lajeista.

Monet haastateltavat kokivat myös omat vaikutusmahdollisuutensa heikoiksi nuoruudessaan. Opettaja nähtiin ”kansankynttilänä” ja auktoriteettina, jonka päätöksiä kunnioitettiin, eikä kyseenalaistettu.

”...Ei me saatu toivoo. Ei meiltä kysytty koskaan mitään -- Siis opettaja oli tuolla ja oppilaat oli tuolla. Ne oli ihan kaks eri planeettaa.”
(N2).

” Ei siin ollu paljo porukalla niinku unelmia ku se oli aina sitä samaa, et ei osattu toivoa mitää mistää kiipeilyseinistä taikka jostai harvinaisemmist lajeista et päästäis kokeilemaa ku ei niitä oikeestaan ollu.”(M3).

”No, on jäänyt ikävä muisto, jossa oppilaita ei kohdeltu reilusti -- tai koettiin ryhmän kanssa että opettaja ei kohtelee meitä reilusti eli siis tällanen opettajan reiluus on jääny mielee.” (N1).

Opetusmuistoista oli luontevaa siirtyä haastateltavien oman opetusuran alkuvaiheisiin. Etenkin uransa alkuvaiheessa monet haastateltavista pitivät tärkeinä johdonmukaisuutta, liikunnan iloa, monipuolisuutta sekä lajitaitojen opettelua. Yksi haastateltavista nosti myös esille oppilaiden kuuntelun. Samainen opettaja koki omina kouluaikoinaan liikunnanopettajan kohdelleen heitä epätasa-arvoisesti, joten nämä kokemukset ovat saattaneet vaikuttaa oman opettajuuden kehittymiseen myöhemmällä iällä.

"Pidin tärkeänä, että lajeja on tasapuolisesti ja monipuolisesti -- Myös se, että tunneilla olisi kiva ilmapiiri" (M2).

"No itse asiassa vähän sitä samaa, just sitä et oppilaat oppis jotain tiettyjä taitoja." (N2).

"Että ois hauskaa, kivaa. Ja sitte että kuntopuoli hoituis vaikka koululiikunta ei siihe riitäkkää ni että sai sees kipinän siihe ja sitte kipinän omatoimisee liikkumisee -- Sillo alussa painotettii enemmän suorituksia." (M3).

"Tällanen johdonmukaisuus... Et siin olis joku punanen lanka -- Sitte just tällanen oppilaiden huomioiminen jaa jos ei nyt aina pysty niiden toiveita toteuttamaan ni ainaki pystyis kuuntelemaan heidän toiveensa." (N1).

"Monipuolisuutta ehkä yhtenä tärkeimpänä, tavallaa et ku liikuntalajien kirjo on nykyää aika suuri ni yrittää kattavasti käydä kaikkee. Ja sit siinä nopeesti huomaa, että koulussa tää oppilasaines on aika kirjava et miten siinä kaikille sais jotaki, että ei pelkästää hyville, mut sit toisaalta ei pelkästää niille ketkä tarvii hirveesti tukee, ni ne oli niitä keskeisii juttuja heti alussa." (M1).

Myös Huismanin (2004) tutkimuksessa todettiin monien opettajien haluavan opetuksensa perusteellisempaa lajiopetusta sekä monipuolisuutta lajikirjoon. Pohiessaan omaa opettajuuttaan tänä päivänä, esille nousi positiivisten kokemusten

saaminen liikunnasta, eriyttäminen, monipuolisuus sekä suorituspainoiden vähentäminen.

”Joo, et ensinnäki se et kaikki tekis, ja kaikki tekis sil omalla tasollaan ja sit et ne kehittyis pikkasen -- Ja varmaan ehkä sit yks iso on se et ne sais positiivisii kokemuksia. Et niille jäis niinku se hyvä fiilis.” (N2).

”No nyt on ollu suuntaus siihe et suorituksia ei niin olis suorituspainotteista. Ois vielä enemmän se mitä alus sanoin että ois kivaa ja näitä yhteistoimintaa, sosiaalisuutta, niitä painotetaa nyt enemmän.” (M3).

”No ehkä sellanen oppilaiden hyödyntäminen et yrittää niinku koko ajan ehkä enemmän niitten tällästä et pystyis niitä enemmän käyttäa apuna” (N1).

Oman opettajuuden kehittymisen kohdalla monella haastateltavista todellisuus on tuonut omat haasteensa omien toiveiden toteutumiselle. Ajankäyttö ja resurssit vähine opetustunteineen muodostavat ongelmia.

”Taidon opettamiseen ainakin pyrin, joskin pienet tuntimäärät ongelma edelleen.” (M2).

”No, ehkä edelleen se oppilaiden kuuntelu on sellanen niinkun, mut sitte tää todellisuus iskee että siihen ku ei ihan hirveesti ole aikaa -- et resurssit tullu vastaan tässä kuuntelupuolessaki, mut ehkä se on sellain juttu jota edelleen yrittää pitää niinkun tärkeänä.” (N1).

6.2 Teema 2: Liikuntakulttuuri

Haastattelujen toinen teema käsitteli liikuntakulttuurin muutosta yhteiskunnassa ja sitä, miten koulu on reagoinut muutokseen. Teorian mukaan muutos on ollut näkyvää, mutta tutkimuksen kannalta koimme olennaiseksi saada tietoa siitä, kuinka opettajat olivat itse sisäistäneet asian. Kyseisen teeman ensimmäinen

haastattelukysymys toimi johdattelevana ja ajatuksia herättelevänä, jotta opettajat pystyivät peilaamaan muutosta koulun liikunnanopetukseen.

Lähes poikkeuksetta kaikki vastanneet nostivat esille pihapelikulttuurin katoamisen. Yhtälailla edellä mainitun seurauksena nähtiin se, miten oppilasaineuksessa korostuu nykyisin enemmän lahjakkaat liikkujat, sekä lapset, jotka eivät liiku ollenkaan. Välimuoto on haastateltavien mukaan lähes kadonnut.

"Sillon ku mä olin lapsi tai nuori ni sillon me liikuttiin vapaaehtosesti ihan koko ajan. Esimerkiks tämmönen pihapelikulttuuri oli sillon niinku valloillaan. Tänä päivänä sitä on tosi vähän -- et se on ehkä mun mielest sellain merkittävin, et ne pihapelit on jääny pois -- Mutta tänä päivänä jotenkin sit edelleen kyl harrastetaan, mut sit se määrä on muuttunu et osa viel harrastaa mut sit osa ei tee mitään. Ja sit se niinku se välimalli, se massa, se puuttuu." (N2).

"Noo, jos lähetään ihan omast lapsuudesta, en mä näe ehkä niin paljon jotaa pihapeliä ja sellasta, ku meil oli niinku aina jotkuu vaahtomuovit polvissa ja oltii jossai jääkiekkomaalivahteina ja tämmöstä näin – ei sellasta kyllä huomaa ehkä niin paljon." (N1).

"No ehkä tuntuu että omasta nuoruudesta tähän päivään ni se mitä nyt varmaan on toivotettu teilleki opiskeluaikoina ni on niitä jotka harrastaa edelleen paljonki, ja sitte on taas niitä, jotka ei harrasta ollenkaa, mut sit siinä välissä ei o sitä harmaata massaa, jotka kävis keskenää pelaamas futiskentillä." (M1).

"Harrastin 12 vuotta samaa aikaa lentopalloa, fudista, lätkää, kuuluin korisseuraanki sekä pesistä olin pelannu Tahkossa 9 vuotta, seiväshyppyä pihalla nurtsille, 290cm korkeimmillaan ja nurtsille! -- Samoja juttuja pihapeleinä, kiipeilyä, minisuksia talvella ja kesällä uin ja sukeltelin, puissa kiipeilyä ym. -- Olisin ollu vaan ulkona iltapimeään saakka." (M2).

Yhtenä syynä suurten massojen liikkumattomuudelle voidaan hakea teknologian kehitymisestä. Pihapelikulttuurin vähentyminen ja nuorten lisääntynyt ajankäyttö teknologian parissa on lisännyt passiivista elämäntyyliä. (Kalaja 2008.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että tällä hetkellä koululaisten joukossa ikäryhmistä riippuen täysin liikuntaa harrastamattomien osuus on noin 20 %. (Heikinaro-Johansson & Huovinen 2007.) Tämä tukee haastateltavien omia havaintoja vapaa-ajalla passiivisten nuorten määrän kasvusta.

Omassa nuoruudessamme ajankäyttö teknologian parissa tuntui lisääntyvän merkittävästi vasta 2000-luvun taitteen jälkeen. Haastateltavien kanssa oli helppoa samaistua myös omiin opetuskokemuksiin peilaten oppilasaineksen liikunnallisuutta tarkasteltaessa. Vapaa-ajan aktiivisuuden väheneminen näkyy myös oppilaiden heikentyneessä peruskunnossa koululaisten lihas- ja kestävyyskunnan heikentyessä vuosi vuodelta (Kalaja 2008). Tutkimukset ovatkin osoittaneet, että monet opettajat käyttäisivätkin mielellään mahdolliset lisätunnit kestävyyskunnan parantamiseen (Huisman 2004).

”Perinteisistä lajeista hiihto ei saavuta suurta suosiota, eikä kestävyysliikunta ylipäänsä. Se näkyy heikentyneenä kestävyyskuntona ja myös seurassa harrastavien niin lihas- ku kestävyyskunnossa... Kestävyysliikuntaa pitäisi vastaavasti saada sellaisessa muodossa, että se saisi oppilaat innostumaan siitä.” (M2).

Myös perinteisten lajien suosion heikkeneminen ja uusien esiin nouseminen nostettiin esille haastateltavien vastauksissa.

”No tavallaan sit nää perinteiset lajit ehkä on niitä sit mitä ei enää niin arvosteta, et pitää nyt löytää jotain uutta.” (N2).

”Lajikirjo on aivan toista mitä se oli sillo omas nuoruudessa... onhan sitä paljon kaikkia semmosia uusia lajeja, nuorisokulttuurista nouseita lajeja, kuten parkourit ja tällaset. Ne on iha.. Ehkä perinteiset lajit niinku hiihto ja tommoset ni niitten harrasatajamäärät oisko pienesti laskussa.” (M1).

”Ja niillä ns. tavallisista nuorista, jotka harrastivat seuratoiminnan ulkopuolella lajeiksi ovat tulleet ensin 90-luvun skede ja lumilautailu. 2000-2015 temppuilu talvella suksilla, tramppa, veteen hyppiminen, parkour ja kaikenlainen keholla trikkailu ja viimeisenä ehkä fillarilla. Myös salitreenaaminen kiinnostaa.” (M2).

”Nykyään pompitaa trampoliinilla ja tekee parkouria, et tällasta on sit ehkä tullu enemmän tällasten perinteisten palloilulajien tilalle tonne pihalle.” (N1).

Zacheuksen (2008) mukaan uusia liikuntamuotoja on noussut edustamaan erinäiset extreme-lajit, kuten skeittaaminen sekä lumilautailu. Yhtälailla Kalaja (2008) toi esille liikuntakulttuurin lajikirjon lisääntymistä. Perinteisten lajien suosion vähentyminen voidaan nähdä seurauksena uusien harrastusmahdollisuuksien kirjon kasvusta. Harrastajamäärien vähentyessä liikkuvien nuorten määrä jakautuu yhä useammille sektoreille.

Kuinka sitten koulu on reagoinut tähän muutokseen?

”Meillä oli ne vanhat peruslajit käytössä, eikä ollu työkalupakissa paljon muuta opettajilla, että niin muutos on suuri nykyaikaan. Peruspalloilut ja hiihdot juoksut ja uinti ja luistelut, ni tähä on tullu kauhee lajikirjo, ni se on muuttanut eniten kyllä meiänki työtä ja oppilaiden toiveita -- Kontrasti on aika iso, oppilaisiin se heijastuu et ne osaa kans toivoo muuta ku niit peruslajeja -- Sitte mahdollisuuksien mukaan laajennetaan kirjoa. Onhan joskus jopa niin että näit oppilaiden harrastuksia ni ku on joku hyvä johon kaikki pääsee sopivasti ni joku oppilaski on joskus vetäny, esimerkiksi parkouria, meil on niin taitavia kavereita, et me on oltu tos Parkour-hallissa ja oppilas on saanu niinku vetää siellä.. ysiluokkalainen.” (M3).

"Se onki hyvä kysymys. No nyt varmaa tota, kylhä niinku koulujärjestelmä tavallaa aina aika hitaast reagoi tällasii yhteiskunnallisii muutoksii, et voi mennä viel vuosia ennen ku tavallaa siihe pystytää täysin reagoimaa. Lajikirjo on muuttunu, lajeja on opettajia jotka opettaa tosi paljo uusia liikuntalajeja ja rohkeesti koittaa uusia juttuja, mut siinäki on tosi isoja eroja ihan kouluittain ja alueittain." (M1).

"No kylhän koulu yrittää aina tuoda näitä uusia lajeja et jos aatellaa mun lapsuutta ni ei me pelattu vaikka säbää yhtään ni onhan se nyt tulla tänne kouluihin vahvasti, et se on yks suosituimmist koululajeista jaa myös näitä kaikkia parkoureja ja tämmösiä. Onhan koulu sinänsä sellanen jäykähkö laitos. Ettei me nyt pystytä ihan niinkun jokaikistä tällästä uutuuslajia... Ehkä, ei se o koulun ehkä tarkoituskaa jos niinkun lähetää täst perus taitojen oppimisest ni ei sen tarvi aina seurata näit muotilajeja." (N1).

"Meil on käyny karateka pitämässä, on joogaa ja zumbaa. Kaikkee mahdollist, et kuka nyt vaan tänne koululle voi tulla tai me viedään ryhmii tutustumaan potkunyrkkeilyy. Missä kaikkial ollaankaa nyt oltu, et ne löytäis jonku jutun." (N2).

"No, liikuntaa ei ole juuri lisätty, valinnaisuutta kylläkin. Siellä vaan usein käy ne jotka liikkuvat muutenkin. Lajeihin pyritään reagoimaan mahdollisuuksien puitteissa." (M2).

2000-luvulla paikkakuntien väliset erot liikuntamahdollisuuksien suhteen ovat eritasoisia riippuen harrastustiloista ja seuratoiminnasta. Suuremmat asukaskeskittymät tarjoavat usein parempia ja monipuolisempia mahdollisuuksia harrastaa, mikä vaikuttaa myös koulujen kykyyn vastata oppilaiden toiveisiin. (Zacheus 2008.) Yhtäläilla liikunnanopetuksen muuttumiseen vaikuttaa myös koululaitoksen hidas muuntautumiskyky. Vaikka koulun odotetaan elävän ajan hermoilla ja reagoivan muutoksiin, tuntuu se usein pitävän kuitenkin ennemmin kiinni perinteistään. Siitä huolimatta, että koululaitos pyrkii tekemään ratkaisuja opetuksen

kehittämiseksi, pysyvät ohjekset viime kädessä käytännön toteutuksesta vastaavilla opettajilla. (Säntti 2008; Johnson 2006; Simola 1998.)

”Mitä isompi kaupunki ni sitä enemmän mahiksi tehdä. Ja meillä on niitä tässä kiitettävän paljon, käytetään paljon ympäröiviä halleja ja sitte pyritään myöskin liikunnassa tutustumaan sellasii lajeihin mitä kaikki ei o kerinny kokeilemaan, jos ei muuten ni liikuntapäivien yhteydessä, ennenki oli liikuntapäiviä, mut se oli aina hiihtoo, tai jotai massakävelyä tai jotai. Mut nytte meil on jousiammuntaa ja sitä sun tätä.” (M3).

Lähes poikkeuksetta kaikkien vastanneiden kouluilla pyrittiin liikunnanopetusta monipuolistamaan liikunnan valinnaiskursseilla. Omalta osaltaan valinnaiskursien lisääminen koulun opetusohjelmaan tarjoaa oppilaille erilaisia liikunnanmuotoja oppilaille, mutta samalla se jättää kuitenkin suurella todennäköisyydellä tavoittamatta vähiten liikkuvat ja liikunnasta vähemmän kiinnostuneet nuoret. Valinnaiskurssien tarjoaminen oppilaitoksissa on kuitenkin tärkeä lisä nuorten fyysisen aktiivisuuden lisäämiseen.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että nuoret harrastavat mieluiten liikuntamuotoja, joista heillä on ennestään kokemusta. Myönteisten liikuntakokemusten merkitys korostuu liikunnan motivoivana tekijänä ja tästä syystä olisikin tärkeää, että liikunnanopetuksessa käytettävät lajit olisivat lähellä nuorten omaa kokemusmaailmaa. (Kalaja 2008; Holopainen 1990.) Oletuksena kuitenkin on, että kursseilla käytettävät liikuntamuodot ovat lähtöisin oppilaiden omista toiveista.

”Tota, me opetetaan lapset leikkii niit pihapelejä. et esimerkiks niinku yläkoulussa niin me veetään kirkkistä tos, me ollaan poliisia ja rosvoa, niist on hirveen kivaa, mut et en mä tiedä sit enää yläkoululaiset ei nyt varmaan vapaa-ajalla sitä ehkä tee, mut jotenki et sit ne pienetki huomais siellä välkäl et ku ne kattoo meitä, et okei noi isotkin vetää ni kyl mekin voidaa niitä tehdä.” (N2).

Yllä olevan sitaatin mukaan yhden vastanneen koulussa pyrittiin myös vaikuttamaan aiemmin mainittuun pihapelikulttuurin katoamiseen. Vastaavanlaiset ideat voisivat olla toteuttamiskelpoisia muissakin kouluissa, koska tämänlaisen toiminnan avulla voitaisiin lisätä nuorten liikkumista vapaa-ajalla riippumatta välineistä sekä liikuntapaikoista.

Viimeinen liikuntakulttuuri-teeman kysymyksistä laitto haastateltavat pohtimaan oppilaiden toiveita ja sitä, mitä näistä toiveista tai uusista lajeista olisi valmis ottaa mukaan säännölliseen liikunnanopetukseen. Haastatteluissa tuli yllättäen esille, kuinka oppilaiden toiveet valinnaista liikuntaa lukuun ottamatta koskivat hyvinkin perinteisiä lajeja. Vastaavasti perinteisten lajien sovellushalukkuutta löytyi telinevoimistelun ja parkourin variaatioista. Haastateltavien tekemät havainnot siitä, että näitä lajeja kannattaisi yhdistää, tukee Holopaisen (1990) tutkimustuloksia siitä, että vapaa- ja telinevoimistelu koettiin nuorten keskuudessa vähiten motivoiviksi.

”Telinejumppaa toivotaan lisää ja siit pidetään ehkä enemmän etenkin aktiiviliikkujien ja temppuילusta vapaa-aikan kiinnostuneiden kesken.” (M2).

”Noo, ehkä parkour on sellain et sitä vois sillee enemmän miettiä et jos sitäki lähtis et käyttäis sellasena ”tekniikka” harjotteluna jossai telinevoimistelutunnin yhteydessä mut ehkä sitä vois sitte kuitenkin koittaa viedä vaik enemmän ulos tai jotai tämmöstä.” (N1).

Jo aiemmin mainitut koulun resurssit tuntuvat asettavan esteitä ajankohtaisten trendilajien opettamiselle. Myös tilojen puute sekä opetusryhmien suuret koot tuovat tähän omat haasteensa.

”No ku niitten toiveet on kuitenkin sellasia suht perinteisiä, et tää roller derby nyt oli mut eihän sellanen nyt voi mitenkää koululiikuntaa ottaa mukaa et hankitaas kaikille tästä noi rullaluistimet..” (N1).

”Voi olla et niit onkin mut ne ei o toteuttamiskelposia, et kaikki massat menis frisbeegolffiin yhtäkkiä, et se ei o mahollista.” (M3).

”Välillä voi olla et onks se niinku resurssikysymys ettei päästä et on liian kallista lähtee kokeilemaan tai onko tilat ja välineet sellasia, et tosi mielellään kyllä kaikki uus on tervetullutta.” (M1).

6.3 Teema 3: Opetussuunnitelma

Koska kaikkea koulussa tapahtuvaa opetustyötä määrittelee valtakunnallinen opetussuunnitelma, ei sen vaikutusta käytännön opetustyöhön voi jättää huomioida. Tätä tutkimusta tehdessämme vuonna 2016 voimaan astuva opetussuunnitelma oli jo noussut keskustelunaiheeksi kaikkien haastateltavien työyhteisöissä. Tutkimuksen kannalta olikin oleellista selvittää, miten opettajat itse kokivat OPS:n liikunnan osalta radikaalienkin uudistusten vaikuttavan käytännön työhönsä.

Ennen kaikkea tuleva opetussuunnitelma on herättänyt epävarmuutta ja kysymyksiä siitä, miten se todellisuudessa tulee vaikuttamaan kouluarkeen. Vaikka vastauksista nousi esiin positiivisia ajatuksia motoristen taitojen kehittämisestä, sosiaalisuuden korostamisesta sekä yleisestä muutoksesta, aiheutti se myös negatiivisia tuntemuksia.

Eniten vastarintaa ja ihmetystä tuntui aiheuttavan se, ettei kunnon mittaamista saisi tulevaisuudessa enää käyttää osana arviointia. Monet opettajista perustelivat tämän hetkistä lihas- ja kestävyyskunnan mittaamista oppilaan oman kehityskäyrän seurantavälineenä. Haastateltujen vastausten perusteella monet oppilaista kokivat myös kuntotestit itsellensä hyödyllisinä ja motivoivina. Yhtälailla kunnon mittaamisen poistuminen kokonaisarvioinnista lisäsi epävarmuutta siitä, kuinka oppilaiden arviointia voitaisiin suorittaa objektiivisesti. Kunnon mittaaminen koettiin tärkeäksi osaksi oppilaan liikunnallisuuden arviointia.

”Osa oppilaista motivoituu paljon siitä fyysisen kunnon seuraamisesta ja osa liikunnanopettajista myös itsekin käytän sitä fyysisen kunnon arviointia nii et myö seurataa ennemminki sitä omaa kehityskäyrää...”

Et sitte ku alkaaki yhtäkkiä coopperin testi tai mikä sitte onkaan ja tulokset laskee yhtäkkiä ni jostakihan se kertoo.” (M1).

”Suorituksiaki tehää ja kyl mä sen pidän vielä tärkeenä tämmösenä vanhana, että suorituksiaki otetaa, vaikka se muu on tärkeetä se sosiaalisuus ja yhteistoiminta mutta että jos poikia aattelee, ni otetaa tähän vitsinä että yks naisopettaja kerran sano, että hän ei käytä mitää eikä kelloa, ja mites mä sanoin sitte et poikien pituushyppytunti ja kun ne nyt hyppää pituutta, ni mitä mä sit sanon, et aika paljohan sä hyppäsit, et aika kivasti meni.. Et tällai..” (M3).

”Mun mielest siel on varmaan paljo hyvääkin, mut sit siel on semmost mitä mä koen esimerkiks huonona vaik tää et kuntotestit pois, koska mun mielest – miksi? Koska ei se kuitenkaan anna sitä numeroo se kuntotestitulokse ja valtaosa oppilaista siis halua että ne seuraa sitä omaa kuntoa... että se on niin iso juttu et jos puolet numerosta pitää arvioida oppimisprosessia, ni mä en täl hetkel ymmärrä et mitä se tarkoittaa, et miten oppimisprosessia sit arvioidaa jos en mä saa ottaa jotain tuloksia joskus ylös.” (N2).

Kaikki haastateltavat tuntuivat olevan yhtä mieltä siitä, ettei perinteisten liikuntalajien osuutta liikunnanopetuksesta olla poistamassa. Liikuntalajit nähtiin lähinnä mahdollisuuksina opettaa uuden opetussuunnitelman edellyttämiä motorisia taitoja. Mainintoja tämän teeman yhteydessä perinteisten liikuntalajien opetuksesta kertyikin toiseksi eniten litteroidussa haastatteluaineistossa.

”En mä o niitä itse sellasena perinteisinä lajeina poistamassa mutta sitte ehkä niitten tällästen oheisharjoitteiden merkitystä.” (N1).

”Ei se nyt täysin varmaan tota ihan perustyötä sillee mullista, et kyl lähän niinku vanhoissa, vanhat hyväks todetut liikuntalajit ni ne on kyllä...” (M1).

"Kiteytettynä, lajit on lähinnä välineitä monipuolisten perusliikuntataitojen opettamisessa." (M2).

7 TULOKSET JA POHDINTA

Tutkimuksemme tehtävänä oli selvittää kuinka yhteiskunnassa tapahtunut liikunta- ja harrastuskulttuurin muutos on vaikuttanut jokseenkin hitaasti kehittyvän kouluorganisaation liikunnanopetukseen. Lähtöoletuksenamme oli, että liikunnan harrastuneisuuden sekä yleisen liikunnallisuuden suhteen on tapahtunut viimeisten vuosikymmenien aikana selkeä muutos. Tähän peilaten oletimme myös, ettei koulu ole kyennyt reagoimaan tähän samaa vauhtia, vaan hitaasti muuttuva järjestelmä jatkaa eteenpäin samoilla traditioilla kuin aina ennenkin.

Teoria antoi tukea lähtöoletuksillemme ja yhteiskunnassa on selkeästi havaittavissa liikunnan lajikirjon vahva kasvu sekä oppilasaineksen fyysisen aktiivisuuden väheneminen. Tämän takia halusimme ottaa selville, miten koulun liikunnanopetuksesta viime kädessä vastaavat liikunnanopettajat kokivat itse muutoksen ja koulun reagointikyvyn korreloivan keskenään.

Käytimme aineistonaamme viiden peruskoulun liikunnanopettajan teemahaastatteluita, jotka toteutimme syksyllä 2015. Haastateltavia oli kahdelta eri paikkakunnalta ja kolmelta eri koululta. Vaihtelua ja erilaisia näkökulmia vastauksiin haimme valikoimalla haastateltavat opetusuransa eri vaiheista sekä edustamaan molempia sukupuolia. Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluita, jotka jaoimme kolmeen suurempaan teemaan. Haastatteluja ohjasivat teemat opettajien omista opetusmuistoista, liikuntakulttuurin muutoksesta yhteiskunnassa ja koulussa sekä tulevan opetussuunnitelman liikunnanopetukseen tuomat muutokset.

Tutkimuksessamme ilmeni, että muuttunut liikuntakulttuuri näkyy yhteiskunnassa kasvaneena lajikirjona sekä lisääntyneenä passiivisuutena, mikä heijastuu myös koululiikuntaan kestävyyskunnan heikentymisenä. Teknologian kehittyminen on nähty yhtenä vaikuttavana tekijänä fyysisen aktiivisuuden vähentymisessä, mutta haastatteluista nousi esille myös niin kutsutun pihapelikulttuurin katoaminen nuorten aktiviteeteista.

Liikuntakulttuurin muutokseen on vaikuttanut vuosikymmenien aikana monta eri tekijää. Perinteisten lajien rinnalle on tullut suuri valikoima uusia lajeja. Suomen

kehittyminen maatalousyhteiskunnasta kaupungistuneemmaksi ja väestökeskitymien kehittyessä fyysinen aktiivisuus on muuttanut muotoaan. Hyötyliikunta on vähentynyt, kun taas vastaavasti erilaisten liikuntapaikkojen rakentamisen myötä varsinaisten liikuntalajien harrastaminen on lisääntynyt. Kaupungistumisen myötä omasta kunnosta huolehtiminen on jäänyt oman liikuntaharrastuneisuuden vastuulle. Liikunta on keino päästä irti arjesta ja nauttia vapaa-ajasta. Hyötyliikunnan ja lihasvoimin liikkumisen vähentymisen myötä myös fyysisesti vähän aktiivisten määrä on lisääntynyt. Nuorten harrastama vapaa-ajan liikunta muuttaa muotoaan alati globalisoituvan maailman mukana, uusien lajien rantautuessa yhä nopeammin Suomeenkin. Aiemmin perinteisten lajien avulla pyörinyt koulun liikunnanopetus kokee samalla muutospainetta nuorten intressien jakaantuessa yhä useampien liikuntamuotojen pariin.

Vaikka kaupallistunut liikuntakulttuuri tarjoaa yhä kiihtyvällä tahdilla tietoa uusista harrastusmahdollisuuksista ja kehittyvät asutuskeskukset mahdollisuuksia eri lajien harrastamiseen, kasvaa Suomessa myös passiivisten nuorten määrä radikaalisti. Teknologian kehitys on kasvattanut vähän liikkuvien lasten osuutta koulun oppilasaineksesta lisäämällä nuorten ruutuaikaa ja liikkumattomuutta. Koulun liikunnanopetuksen kannalta tämä asettaa haasteen jo heikentyneen kestävyyskunnan puolesta opetusajan ollessa rajallista ja riittämätöntä kunnon kehittämiseen. Haasteeksi on noussutkin nuorten aktivoiminen vapaa-ajalla. Kuinka siis innostaa oppilaita antamalla koulun liikunnanopetuksessa motivoivia ärsykeitä, millä lapset saataisiin liikkumaan koulun ulkopuolella.

Tutkimukset ovat osoittaneet että oppilaat kokevat itsellensä motivoivimmiksi liikuntamuodot, jotka ovat heidän omaa kokemusmaailmaansa lähellä. Jos siis perinteisten liikuntalajien suosion väheneminen on harrastajamäärien ja muun tutkimusaineiston perusteella laskussa, tulisi koulun liikunnanopetuksen tarjota lapsille uusia, heitä itseään kiinnostavia lajeja. Haastateltujen opettajien mukaan koulun liikunnanopetus noudattaa edelleenkin pitkälti samaa kaavaa kuin heidän omina kouluaikoinaan. Vaihtelua liikunnanopetukseen tuovat erilaiset valinnaisen liikunnan kurssit, jotka tarjoavat mahdollisuuksia uusiin lajeihin tutustumiseen. Kuitenkin yleisen puolen liikunnanopetuksen monipuolisuus nojaa edelleen pitkälti opettajien omiin valintoihin, liikuntapäivien tarjotessa uusia kokeiluja vain satunnaisesti.

Vaikka yleistämällä tämän tutkimuksen haastatteluaineistoa voitaisiin nähdä, että opettajat itse ovat muutoshalukkaita ja valmiita kokeilemaan uusiakin liikunta-muotoja, nähdään koulun resurssit rajallisina. Yhteiskunnallisen taloustilanteen heikentyessä myös koulujen budjetit ovat laskussa. Tämä näkyy koulujen halukkuudessa panostaa uusien liikuntavälineiden hankkimiseen, ja mahdollisuuksissa osallistua lajikokeiluihin tarvittavien liikuntapaikkojen maksuihin. Tällöin vaihtoehdoksi jää oppilailta kerättävät osallistumismaksut erilaisten tilavuokrien hoitamiseen. Koska koulun liikunnanopetuksen pitäisi kuitenkin olla kaikille ilmaista ja oppilaan perheen taloustilanteesta riippumatonta, jää uusien lajien kokeilu monessa tapauksessa liikunnan valinnaiskurssien vastuulle.

Yhtenä tarkastelun kohteena on syytä huomioida myös opettajien omat selitykset muutosten toteutumiselle kouluissa. Miettisen (1990) mukaan attribuutioteoria pyrkii selittämään tutkittavan henkilön itse antamia selityksiä ja syitä arkipäivän tapahtumille. Tällöin tärkeää onkin tarkastella yksilön omaa tulkintaa toiminnallensa. Attribuutioteorian mukaan ihminen hakee onnistumiselleen tai epäonnistumiselleen syytekijöitä sen perusteella, kuinka hän on aiemmin onnistunut vastaavanlaisessa tehtävässä.

Attribuutiot voivat olla yksilön kannalta joko sisäisiä tai ulkoisia. Tällä tarkoitetaan sitä, että yksilö voi toimintaansa liittyvinä sisäisinä syinä pitää esimerkiksi omaa motivaatiotaan tai kyvykkyyttään. Vastaavasti ulkoisiksi syiksi omassa tutkimuk-sessamme voitaisiin luetella koulun tarjoamia resursseja, koulun yleistä työilma-piiriä, muutoshalukkuutta tai syvään juurtuneita traditioita. Tulkintaa haastatte-luista pitääkin suorittaa kriittisesti, koska attribuutioteorian mukaan ihminen pe-rustelee helposti onnistumisensa tavoitteissa omalla kyvykkyydellään, kun taas epäonnistumisen kerrotaan usein johtuvan ulkoisista tekijöistä. (Malle ym. 2000, 309.)

Omassa tutkimuksessamme koululiikunnan uusiutumisen esteeksi esitettiin eni-ten syitä ulkoisista tekijöistä, kuten koulujen resursseista sekä paikkakunnan tar-joamista liikuntamahdollisuuksista. Tältä osin attribuutioteoria tukeekin väitettä siitä, kuinka yksilöt itse tulkitsevat epäonnistumisensa ulkoisten syiden pohjalta. Haastattelujen perusteella tuntuu kuitenkin luotettavalta, että koulujen resurssit

olisivat yksi tärkeimmistä syistä, mitkä aiheuttavat haasteita koulun liikuntakulttuurin muutokselle. Laajemmalle tutkimukselle voisikin löytyä aihetta siitä, kuinka koulukulttuurin muutos on kytköksissä käytössä oleviin resursseihin ja kuinka paljon kyseessä on opettajien oma tahto.

Suuri haaste koululiikunnalle on, miten se saa motivoitua vähän liikkuvia sekä liikkumattomia lapsia. On selvää, että valinnaisen liikunnan kursseille hakeutuvat usein oppilaat, jotka ovat jo valmiiksi motivoituneita liikunnan suhteen. Tämä ei siis ratkaise ongelmaa suuremman joukon kannalta. Yhdeksi ratkaisuksi voisikin nousta pihapelikulttuurin elvyttäminen. Yhdellä haastateltujen koululla oppilaiden fyysistä aktiivisuutta pyrittiin lisäämään opettamalla näille perinteisiä pihaleikkejä sekä pienpelejä, jotta oppilaat innostuisivat niistä riittävästi jatkaakseen näitä vapaa-aikansa aktiviteetteina. Näemme tämän tyyppisen toimintatavan hyvänä ratkaisuna, koska koulujen varallisuus harvemmin nousee esteeksi tällaisessa opetuksessa. Yhtälailla lähes kaikkien haastateltujen kohdalla yhdeksi olennaisimmaksi tekijäksi nuorten kunnon heikentymisessä nähtiin pihapelikulttuurin katoaminen. Oppilaat jaettiin käytännössä kahteen ryhmään – paljon liikkuviin ja seurassa harrastaviin, sekä fyysisesti passivoituneisiin ja liikkumattomiin lapsiin. Pihapelikulttuurin katoamisen seurauksena nähtiin ”harmaan massan” katoaminen, jota luonnehdittiin välijoukoksi näiden kahden ääripään välillä. Kadonnut oppilasaines edusti siis aiemmin nuoria, jotka eivät välttämättä harrastaneet liikuntaa erillisissä seuroissa, mutta olivat silti vapaa-ajallaan aktiivisia erinäisten pihapealien ja leikkien avulla.

Vaikka teoriatausta osoitti, että motivoituakseen koulun liikunnanopetuksesta, oppilaat tarvitsevat itsellensä läheisiä ja ajankohtaisia liikuntamuotoja, oli mielenkiintoista havaita, kuinka haastattelujen perusteella oppilaiden toiveet opetettavista lajeista olivat hyvinkin perinteisiä. Opettajien omiin opetusmuistoihin peilattaessa oli selvää, että kaikki haastateltavat halusivat tarjota oppilailleen mahdollisuuksia vaikuttaa opetuksen ohjelmaan, sillä omassa nuoruudessaan eivät itse tätä mahdollisuutta olleet saaneet. Oman opettajuuden kehittyessä avoimemmaksi ja huomioonottavammaksi, olikin hämmästyttävää huomata, etteivät oppilaat osanneet käyttää tätä hyödykseen. Onko alakoulusta lähtien iskostettu ope-

tusohjelma juurtunut liian syvälle oppilaiden ajatusmaailmaan vai ohjaako oppilaiden ajattelua yhä valtamediassakin esillä oleva perinteisten lajien arvostus ja näkyvyys?

Tuleeko vuonna 2016 voimaan astuva uusi opetussuunnitelma muuttamaan koulun liikunnanopetusta vastaaman yhteiskunnassa vallitsevaa tilannetta? Vastauksen perusteella kävi ilmi, että uusi opetussuunnitelma nähtiin toistaiseksi lähinnä suurena kysymysmerkinä ja joissain tapauksissa jopa mörkönä. Eniten epävarmuutta herätti arvioinnin muuttuminen sellaiseksi, ettei mitään testejä saa käyttää arvostelukriteerinä. Erinäisiä kuntotestejä käytettiin oppilaan oman kehityksen mittarina sekä seurantavälineenä, jonka monet oppilaat itsekin kokivat motivoivaksi. Toki voidaan ajatella, että heikkokuntoiselle nuorelle voi olla vaikeaa vastaavien testien kautta havaita oman huonon kunnon konkretisoituminen, vaikka yhtälailla huono kunto tai kunnon heikkeneminen kertoo oppilaan liikunnallisuudesta, minkä tulisikin vaikuttaa liikunnasta saatavaan numeroon. Mikäli vastaavat oppilaan kunnon ja liikunnallisuuden mittaamisen välineet viedään opettajilta pois, kuinka järkeväksi voidaan enää nähdä koululiikunnan numeroarvostelu?

Esille nousi myös tulevasta opetussuunnitelmasta poistuvat lajimaininnat. Haastatellut opettajat kokivat tärkeänä sen, että perinteinen lajiopetus pidettäisiin edelleen mukana opetusohjelmassa. Sitä vastoin tulevan opetussuunnitelman painottamat motoristen taitojen kehittämisen tärkeys sekä sosiaalisuuden painottaminen nähtiin positiivisina muutoksina, jotka kyetään kuitenkin opettamaan myös perinteisten ja tuttujen liikuntamuotojen kautta. Onko uusi opetussuunnitelma kuitenkin vain ”Keisarille uudet vaatteet” tyylinen aate, jonka toteutus on täysin opettajasta itsestään riippuvaista?

Koulun muutosta tarkasteltaessa onkin hyvä muistaa, että muutoksen edellytykset ovat käytännön järjestelyistä vastaavan opettajan itsensä käsissä. Ylhäältä päin tulevat opetushallituksen ja koulutuksen järjestäjän tekemät ratkaisut ja ohjeistukset ovat vain ohjenuoria, mitkä ovat seurausta yhteiskunnassa tapahtuvista muutoksista. Onkin tärkeää tiedostaa, että muutoksiin reagointi toteutuu kaikissa kunnissa ja kouluissa eri tavalla. Opettajien mahdollisuuksiin toteuttaa uusia ajatuksia ja seurata suuremmassa mittakaavassa tapahtuvia trendejä, vaikut-

taa myös muut asiat kuin opettajan oma muutoshalukkuus. Kysyttäessä koululaitoksen kyvystä reagoida liikuntakulttuurin muutokseen, tiivistääkin erään naispuolisen opettajan vastaus tilanteen hyvin.

”No kyl me ainakin pyristellää. Me yritetään ainaki.” (N2).

Litteroitua aineistoa analysoitaessa oli mielenkiintoista huomata, kuinka samankaltaisia haastateltavien vastaukset olivat työuran pituudesta riippumatta. Imeytyvätkö vastavalmistuneet, tuoreilla ideoilla varustetut opettajat tahtomattaan koulussa vallitsevaan kulttuuriin mukaan? Karin ja Heikkisen (2001) mukaan vastavalmistuneen noviisiopettajan tulisi löytää rohkeutta oppimiensa uusien käytänteiden toteuttamiseen sopeutumalla silti uuteen työyhteisöönsä ärsyttämättä kollegoitaan. Yhtäläillä Niemi (1996) painottaa noviisiopettajan kohtaamaa sosialisointituomaa painetta, mikä saattaa aiheuttaa sen, että tuore opettaja hylkää koulutuksessaan oppimansa uudet työtavat ja omaksuu vallalla olevan työkulttuurin sopeutuakseen työyhteisöön ja välttääkseen ristiriidat. Oman tutkimuksemme kohdalla tämä selittääkin opettajien vastauksien samankaltaisuutta, vaikka kohdehenkilöiden työurien pituus vaihteli viidestä vuodesta 35 vuoteen.

Johtopäätökset tehtynä on mielenkiintoista peilata omia lähtöoletuksia tutkimuksen tuloksiin. Lähtöoletuksemme tuntuivat pitkälti kannattelevan tutkimuksessa esiin nousseita pääpointteja niin teorian kuin haastateltavien vastauksienkin mukaan. Mikäli aihetta lähtisi tutkimaan lisää, voisi olla mielekästä lähestyä aihetta oppilaiden näkökulmasta käsin suuremmalla aineistolla. Oppilaiden omat näkökulmat koululiikuntaa ja koulussa käytettäviä liikuntamuotoja kohtaan voisivat valaista laajemmin siitä, mitkä asiat oppilaat itse kokevat mielekkäimmiksi ja motivoivimmiksi. Vastaavan tutkimuksen avulla voitaisiinkin antaa opettajille lisää työvälineitä oman opettajuutensa kehittämiseen.

LÄHTEET

Aineistohallinnan käsikirja 2015. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<http://www.fsd.uta.fi/aineistohallinta/> . (Viitattu 04.11.2015.)

Anttila, P. 1998. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. Laadullisen tutkimuksen reliabiliteetti. http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/01_tutkimusprosessi/02_tutkimisen_taito_ja_tiedon_hankinta/10_tutkimuksen_luotettavuus/10_2_1laadullisen_tutkimuksen_reliabiliteetti (Viitattu: 04.11.2015)

Blomberg, S. 2008. Noviisiopettajana peruskoulussa. Aloittelevien opettajien autenttisia kokemuksia ensimmäisestä opettajavuodesta. Helsinki: Yliopistopaino.

Bogdan, R. & Taylor, Steven J. 1998. Introduction to Qualitative Research Methods. John Wiley & Sons, Inc.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Heikinaro-Johansson & Huovinen. 2007. Näkökulmia Liikuntapedagogiikkaan. Helsinki, Finland: Wsoy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Holopainen, S. 1990. Koululaisten liikuntataidot. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health 26.

Huisman, T. 2004. Liikunnan arviointi peruskoulussa 2003. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino.

Ilmanen, K. 1996. Kunnat liikkeellä. Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919-1994. Jyväskylän yliopisto: Studies in Sport, Physical Education and Health 43.

Ilmanen, K. & Itkonen, H. 2000. Kansalaisten liikuttajat. Kansalaistoimijat ja kunnat liikuntapalvelujen tuottajina Pohjois-Karjalassa. Joensuu: Pohjois-Karjalan Liikunta & Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitos.

Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere: Gaudeamus.

Jalkanen, J., Litola, K & Järvenoja, M. 2012. Muuttuva maailma, erilaisia oppijoita – millainen oppimisympäristö? Teoksessa T. Murtorinne & M. Mäki-Paavola (toim.) Tämä toimii! Äidinkielen opettajien vuosikirja. Helsinki: Äidinkielen opettajien liitto, 67–80.

Johnson, P. 2006. Rakenteissa kiinni – Perusopetuksen yhtenäistämisprosessi kunnan kouluorganisaation muutoshaasteena. Kokkola: Jyväskylän yliopisto - Chydenius-instituutti – Kokkolan yliopistokeskus.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18018/951-39-2600-1.pdf?sequence=1> (Viitattu: 8.4.2015)

Kalaja, T. 2008. Kevyemmällä valintakokeilla sama lopputulos – Liikunnan aineenopettajakoulutuksen opiskelijavalinnat, Liikuntapedagogiikan lisensiaatin tutkimus. Jyväskylän yliopisto: Liikuntatieteiden laitos.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18947/URN_NBN_fi_jyu-200809255764.pdf?sequence=1 (Viitattu: 24.2.2015)

Kari, J., & Heikkinen, H.L.T. 2001. Opettajaksi kasvamisen. Teoksessa J. Kari, P. Moilanen & P. Räihä (toim.) Opettajan taipaleelle. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos.

Kauko, K. 2009. Pro Gradu – Liikunnanopettajien näkemyksiä ja kokemuksia oppilaan sosioemotionaalisen kasvun tukemisesta liikuntatunneilla. Jyväskylän yliopisto: Liikuntatieteiden laitos.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9468/URN_NBN_fi_jyu-2005302.pdf?sequence=1 (Viitattu: 26.10.2015)

Kiviniemi, K. 2000. Opettajan työtodellisuus haasteena opettajankoulutukselle, Opetushallitus. OPEPRO-selvitys 14. Helsinki: Hakapaino Oy.
<https://ohopop.files.wordpress.com/2008/10/oepro14.pdf> (Viitattu: 11.3.2015)

Kottler, J. & Kottler, E. 2013. The teacher's journey. Thousand Oaks (Calif.): Corwin Press.

KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> (Viitattu 04.11.2015.)

Leino, A-L. & Leino, J. 1997. Opettaminen ammattina. Helsinki: Kirjayhtymä.

Liikunnan sivuainekokonaisuuden valintaperusteet 2015.
<https://www.jyu.fi/sport/opiskelu/opintojentuki/lomakkeet/liikunnan-sivuainekokonaisuuden-valintaperusteet> (Viitattu: 2.3.2015)

Malle, B. F., Knobe, J., O'Laughlin, M., Pearce, G. E. & Nelson, S. E. 2000. Conceptual structure and social functions of behavior explanations: Beyond person-situation attributions. *Journal of Personality and Social Psychology*.

Miettinen, R. 1990. Koulun muuttamisen mahdollisuudesta. Analyysi opetustyön kehityksestä ja ristiriidoista. Helsinki: Painokaari.

Niemi, H. 1996. Itsenäistä ajattelua vai kuuliaista tottelevaisuutta? Opettajan ammatti muutoksessa. Teoksessa S. Ojanen (toim.) *Tutkiva opettaja 2*. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Tampere: Tammer-paino.

Nyman, T. 2009. Nuori opettaja työyhteisössään. *Kasvatus* 40 (4), 317– 327.

OPS 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Tampere: Juvenes print – Suomen yliopistopaino Oy.
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus (Viitattu: 4.3.2015)

Pehkonen, M. 1999. Liikuntataitojen oppiminen ja opettaminen – telinevoimistelutaidot ja peruskoulun liikunnanopetus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitoksen julkaisuja 2.

Rautiainen, M. 2008. Keiden koulu? Aineenopettajaksi opiskelevien käsityksiä koulukulttuurin yhteisöllisyydestä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto, Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html> (Viitattu: 26.10.2015)

Sahlberg, P. 1996. Kuka auttaisi opettajaa. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A.

<http://docplayer.fi/263495-Kuka-auttaisi-opettajaa-post-moderni-nakokulma-opetuksen-muutokseen.html> (Viitattu: 22.11.2015)

Simola, H. 1998. Toiveet, lupaukset ja koulun arki – opettaja muutoksen puristuksessa. Tulevaisuuden tekijät – Uuden opettajuuden haasteet. Jyväskylä: Atena.

<http://www.mv.helsinki.fi/home/hsimola/Toiveet.%20lupaukset%20ja%20arki%2098.pdf> (Viitattu: 8.4.2015)

Suoranta, J. 2003. Kasvatus mediakulttuurissa. Mitä kasvattajien tulee tietää. Tampere: Vastapaino.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.

Säntti, J. 2008. Opettajan muuttuva työ vastakohtaisuuksien näkökulmasta. Kasvatus & aika 1/2008. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=86 (Viitattu: 8.4.2015)

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi

Tähtinen, J. & Nevala, A. 2010. Liikunnan ja urheilun muuttuvat merkitykset. Kasvatus & aika 4 (2). 3-7. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. <http://elektra.helsinki.fi/oa/1797-2299/4/2/liikunna.pdf> (Viitattu: 14.3.2015)

Urheilusanomat. 12/2015. Sanoma Media Finland Oy.

Valtonen, J., Hirvensalo, M., Reunamo, J. & Ruismäki, H. 2014. The Relationships between Pre-Service Primary Teacher's teaching and Instructing/ Coaching orientations, and their perceived strengths in teaching physical education at the primary level. Liikunnan sivuaineen pääsykoemateriaali 2015. Helsingin yliopisto: Scientific Research Publishing inc.

Vasara, E. 2004. Valtion liikuntahallinnon historia. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, julkaisu nro 157.

Välijärvi, J. 2011. Tulevaisuuden koulu vai kouluton tulevaisuus? Teoksessa K. Pohjola (toim.) Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 19-31.

Zacheus, T. 2008. Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen - Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos. Turku: Turun yliopisto.

Zacheus T. 2009. Liikunnan merkitykset vuosina 1923–1988 syntyneiden suomalaisten nuoruudessa. Liikunta & Tiede 46 (6), 34 –40. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura ry.

Haastattelurunko

Työvuodet liikunnanopettajana:

1. Teema: Opetusmuistot

Muistoja omilta kouluajoilta. Mikä oli silloin tärkeää itselle ja nuorille liikunnassa? Oliko tiettyjä lajitoiveita yms.?

Oman opetusuran alku. Mitä pidit tärkeänä omassa opetuksessa urasi alkuvaiheessa?

2. Teema: Liikuntakulttuuri yhteiskunnassa

Onko liikunta- ja harrastuskulttuuri muuttunut oman nuoruutesi ja aikuisiän aikana?
Jos on niin miten?

Kuinka koulu on vastaanottanut (mahd) muutoksen yhteiskunnassa?

Näkykö oppilaiden toiveissa?

Mikäli on noussut esiin uusia lajitoiveita oppilailta, nouseeko jotain sellaista minkä ottaisit itse mukaan säännölliseen liikunnanopetukseen?

3. Teema: OPS

Uusi OPS

Miten uusi 2016 voimaan astuva OPS tulee vaikuttamaan opetukseesi vai vaikuttaako mitenkään?

Näetkö OPSin muutoksen hyvänä vai huonona asiana?

Muuta lisättävää: